

71
ISSN C 500-8735
LEPO MESTO[®] EPICIJA 1871
glasilo Turističnega društva Celje 71 / leto XLV / december 2006
9 789619 044209
In der Anfangs der fünfzigsten Jahre
des letzten Jahrhunderts, - zu Anfang
wird dafür notwendig, es sei in den gebeten
Antrag mit hinzugehen. in dem dann
barrido hatinsten Proife zu Ueber mit 9 f
mit hinzugehen.

Hier mitgeteilt, dass die Arbeiten der fünfzigsten
Jahre der Arbeitseinstellungsbewegung von der
J. K. Reichsregierung genehmigt worden sind.

dr. Ivanka Zajc Cizelj

Z. 2407 ist die Entschädigung der J. K. Reichs-
regierung, in welcher die Arbeiter als nach der
zuständig sind; den Entschädigungsb-
gründen ist die die Grundstücke nicht an
die vorherige Art der Gb. Schick hatten.
Olepševalno in turistično
društvo v Celju

društvo v Celju

1871 - 1941

Zbornik ob 135-letnici delovanja društva

Leit Mitteilungen der fünfzigsten K. k. Reichs-
Citi eingeleitet z. h. 2133 ist die Arbeit
frei, Tschick, Herzman den fünfzigsten Jahre

Predgovor

Drage članice in člani, ter prijatelji našega društva,

Turistično društvo Celje so vedno bili in so člani društva, ljudje, Celjanke in Celjani, ki jih družijo ljubezen do Celja ter do njegove bogate dediščine in kulture. Prav ta srčnost ter vztrajnost članic in članov Turističnega društva Celje se izkazuje kot dolgoletno delovanje društva. S svojo angažiranostjo so poskrbeli za lep izgled mesta, s prostovoljnimi in udarniškim delom so propadu iztrgali ruševine Starega gradu, za zdravje vsakega Celjana so postavili mestni park, s kreativnostjo pa pripravili številne razglednice, brošure, prospekte, vodnike in drugo literaturo o Celju in njegovi okolici.

Naštevanje kaj vse je društvo postorilo v svojem 135-letnem delovanju bi bilo predolgo, zato smo temu namenili pričujočo publikacijo, ki osvetljuje prvih sedemdeset let delovanja našega društva, od ustanovitve leta 1871 pa do leta 1941. Ob 140-letnici, ki jo bomo praznovali leta 2011, bomo izdali enako publikacijo in predstavili še naslednjih sedemdeset let delovanja društva.

Praznovanje 135-letnice je čas, ko smo še posebej ponosni na našo zgodovino, na dediščino, ki so nam jo zapustili tisoči naših članov in je čas, ko se oziramo v prihodnost.

Matija Gojner
predsednik

dr. Ivanka Zajc Cizelj

Olepševalno in turistično
društvo v Celju
1871 - 1941

Zbornik ob 135-letnici delovanja društva

**Ustanavljanje
in delovanje
društev -
zakonska
osnova**

Društvo je v širšem pomenu besede vsako povezovanje, ki traja daljši čas in zajema večje število oseb za doseg nekega določenega skupnega cilja.

Med politične svoboščine, ki so bile z ustavo zagotovljene avstrijskim državljanom je spadala tudi pravica do ustanavljanja društev in organiziranja zborovanj.

Za ustanavljanje in delovanje nepridobitnih društev je bil leta 1867 sprejet splošni zakon o društvih. Javne interese je država zaščitila tako, da so vsa društva za ustanavljanje in delovanje ter za organizacijo zborovanj ali shodov potrebovala oblastno dovoljenje.

Ustanovitelji oziroma organizatorji so morali pred ustanovitvijo društva o nameravanim dejanju pismeno obvestiti deželno politično oblast (deželno glavarstvo) in predložiti pet izvodov pravil delovanja (statutov), iz katerih je bilo razvidno:

- namen društva in sredstva, s katerimi bo ta namen dosežen, ter način pridobivanja teh sredstev;
- kraj delovanja;
- pravice in dolžnosti članov;
- način delovanja društva;
- kdo bo društvo vodil in kdo ga bo zastopal navzven;
- kakšni postopki so predvideni, da bo zagotovljena veljavnost sklepov, izdatkov in razglasov;
- kako se bodo urejala nesoglasja in spori med člani društva;
- kakšen bo postopek ob morebitni ukinitvi društva.

Če oblast v štirih tednih po vložitvi prijave za ustanovitev društva ustanovitve ni prepovedala, so organizatorji lahko sklicali ustanovni zbor in ustanovili društvo (1).

Po razpadu Avstro-Ogrske monarhije (leta 1918) je avstrijski državni zakon o društvih prenehal veljati; nadomestil ga je odlok poverjeništvu za notranje zadeve (novembra 1918), s katerim so bila sprejeta dokaj svobodna določila o ustanavljanju društev. Ta pa so bila že čez pol leta razveljavljena. Poslej je društveno delovanje v celoti nadzirala država. S sprejetjem šestojanuarske diktature in zakona o zaščiti države leta 1929 pa je bilo delovanje društev strogo omejeno samo na kulturno, športno in izobraževalno dejavnost. Ustanovitev novih in obstoj že ustanovljenih društev, katerih delovanje ni bilo sporno, je bilo vezano na posebno dovoljenje upravne oblasti velikega - župana tiste oblasti, kjer je imela organizacija sedež. Če odobritve v mesecu dni ni bilo, se je štelo, da je delovanje društva prepovedano.

Leta 1931 je bil sprejet Zakon o društvih, shodih in posvetih - državljani so se lahko združevali in na osnovi tega zakona ustanavljali društva in politične stranke, se zbirali na shodih in na posvetih.

(1) Splošni društveni zakon št. 102, Postava od 15. novembra 1867 o pravici združevati se (napravljati društva), RGB LVIII/134, 1867.

Iz društvenih pravil (statuta) je moralo biti razvidno:

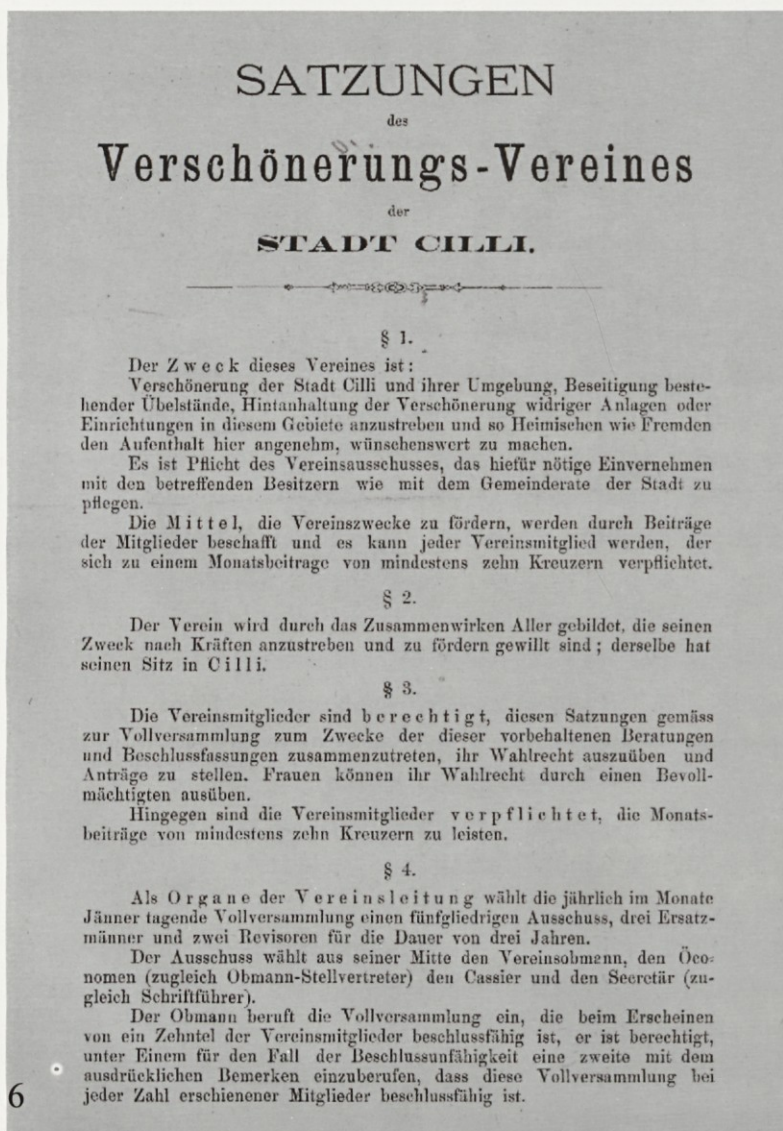
- ime društva, sedež in področje delovanja;
- namen društva in sredstva, s katerimi bo ta namen dosežen;
- organi društva in pravnoveljaven način sprejemanja sklepov;
- postopek sprejemanja, izstopanja in izključitve članov;
- pravice in obveznosti članov;
- zastopanje društva;
- društveni znaki (pečat, obleka...);
- razdelitev oziroma namembnost imetja ob morebitni razpustitvi ali ukinitvi društva.

(2) Zakon o društvih, shodih in posvetih št. 403, 18. 9. 1931, Ur. l., II/60, 1931.

Ime društva je moralo biti skladno z namenom društva in se je moralo razlikovati od naziva javnih teles in uradov ter drugih društev v istem kraju (2).

Delovanje društev je bilo prekinjeno leta 1941, ko je vodja civilne uprave za Spodnjo Štajersko določil komisarja, ki je imel nalogo, da izpelje odredbo o razpustitvi vseh društev, organizacij in zvez na Spodnjem Štajerskem ne glede na status in hkrati tudi predčasno razveljavi vsa pogodbeno razmerja ter pravnomočno odloča o uporabi premoženja razpuščenih društev in društvenih organizacij (3).

(3) Verordnungs- und Amtsblatt des Chefs der Zivilverwaltung in der Untersteiermark, št. 5, odredba o določitvi komisarja (stillhaltekommissar) za društva, organizacije in zveze, Maribor, 24. 4. 1941.

also beschaffen Einkaufes eines Kaffees zu
erhalten und zu verkaufen.

Die Besetzung der fünfzig gewerbeten
Lohn, ob die Besetzung der gewerbeten für ein
Bisenthal von 40 Alton bisenthalbesatz in
den Betrag von 800, d. i. wie ein von
Kaffees für ein Einkauf, - zu kaufen, -
wird dafür notwendig, ob für in den gewerbeten
Antrag mit zurückgehen, in von dem
bisherigen Kaffees Besatz zu Kaffees mit 100
mit zurückgehen.

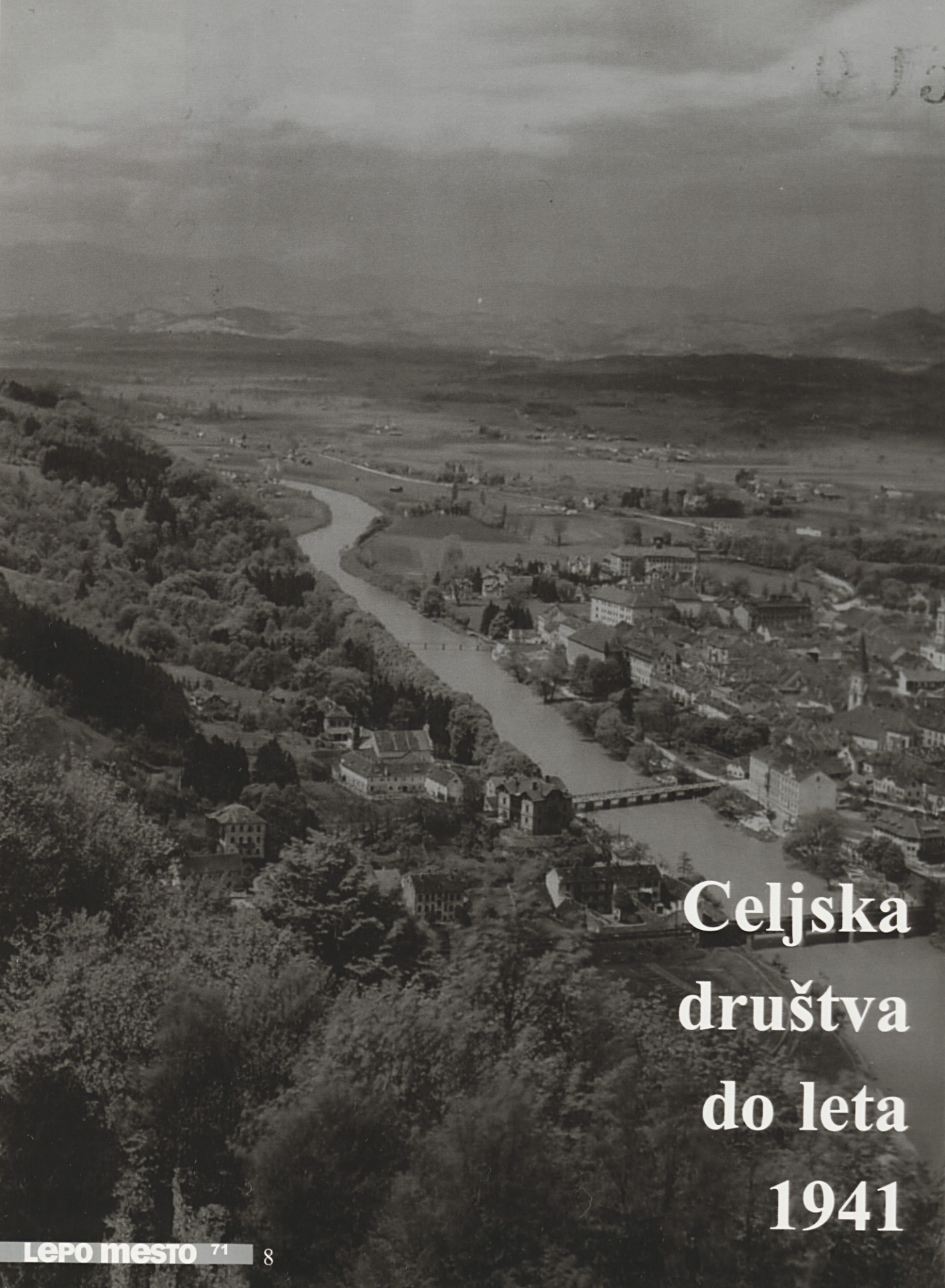
Hiermit wird erklärt, dass die Besetzung der fünfzig
gewerbeten Besetzung der Besetzung von dem
J. K. Besetzung genehmigt werden wird.

Z. 2407 ist die Besetzung der J. K. Besetzung
Lohn, wobei Kaffees Besetzung mit 100
zurückgehen wird; den Besetzung
gewerbeten Besetzung die Besetzung mit
in Besetzung Besetzung der J. K. Besetzung
den Besetzung zur Besetzung der
J. K. Besetzung der Besetzung.

Z. 2403 ist die Besetzung der Besetzung
der J. K. Besetzung mit dem mit Besetzung
die Besetzung Besetzung Besetzung
Besetzung Besetzung; wird über Besetzung der
J. K. Besetzung die Besetzung auf ein
Besetzung für das Besetzung genehmigt.

Die Besetzung der Besetzung K. Besetzung
Lohn Besetzung z. Z. 2133 ist die Besetzung
für Besetzung Besetzung dem Besetzung Besetzung
Besetzung 1000, - für die Besetzung Besetzung für
Besetzung 1000 Besetzung; da Besetzung der Besetzung
Besetzung die Besetzung der Besetzung
Besetzung der Besetzung Besetzung ist,

Zapisnik seje
celjskega mestnega
sveta, kjer je
zabeleženo, da je
Mestna občina 4.
avgusta 1871
dobila obvestilo,
da je deželno
namestništvo v
Grazu odobrilo
statut Mestnega
olepševalnega
društva in tako
potrdilo njegovo
ustanovitev.

072

**Celjska
društva
do leta
1941**

Podatki o obstoju društev v Celju segajo v začetek 19. stoletja - kot prvo je omenjeno Strelsko društvo (1803) in kot drugo Društvo za podporo domačih in potujočih revežev (1822). V prvem obdobju delovanja je šlo v glavnem za kulturna in podporna (humanitarna) društva. Počasi pa so se rojevala tudi druga društva - pravi razcvet je društveno življenje v Celju doseglo na prelomu stoletja in prva desetletja 20. stoletja.

Porastu društev je pogojevala tudi struktura celjskega prebivalstva. Ostrejšemu boju za prevlado med slovenskim in nemški prebivalstvom je sledil tudi nastanek narodno-obrambnih in nacionalno čistejših društev.

Če je bilo v šestdesetih in še v sedemdesetih letih 19. stoletja povsem običajno in sprejemljivo, da so Slovenci in Nemci družno delovali v nekem društvu, je bilo to pozneje neprimerno in uporaba enega ali drugega jezika je jasno izražala narodno pripadnost članov društva; dvojezičnost se je umaknila uporabi enega od obeh jezikov - slovenskega oziroma nemškega, kar je bilo sicer manj izrazito pri strokovnih društvih.

Dokumentacija o delovanju društev je slabo ohranjena, za nekatera društva se je ohranilo samo ime, ki ga najdemo v vpisniku društev in ustanov (registru) ali v seznamu, ki ga je moral celjski mestni urad poslati deželnemu namestništvu v Gradec (nekaj teh seznamov se je ohranilo v fondu mestne občine Celje). V omenjenem registru je vpisano tudi Mestno olepševalno društvo (*Der Stadtverschönerungsverein, Cilli*) in kot leto ustanovitve navedeno 1872 (4).

Maja 1919 je bil za potrebe državne policije v Celju narejen seznam vseh takratnih društev in njihovo delovanje postavljeno pod drobnogled - ugotovljeno je bilo:

- od 111 društev jih je bilo ukinjenih 45;
- delovanje 59 društev ni bilo sporno;
- sporno je bilo delovanje 7 društev (5).

Mestno olepševalno društvo je navedeno v seznamu kot društvo, katerega delovanje ni bilo sporno - iz nadaljnjih podatkov tudi razberemo, da naj bi bilo ustanovljeno leta 1872 in leta 1891 spremenilo oziroma dopolnilo statut.

Po letu 1919 so se v glavnem obdržala športna, kulturna, izobraževalna in podporna društva; na novo pa je nastalo več stanovskih in obrtnih društev ter njihovih podružnic. Društveno življenje se je v tridesetih letih razcvetelo (na vsakih sedemdeset Celjanov je prišlo eno društvo (6)) in se potem nekoliko umirilo.

V društveno delovanje je leta 1941 drastično posegla druga svetovna vojna.

(4) Vpisnik društev in družb (*Verein und Genossenschafts Kataster*) 67 b za celjski okraj in mariborsko okrožje (stanje 1890), Štajerski deželni arhiv v Gradcu.

(5) Zgodovinski arhiv Celje (ZAC), fond Mestna občina Celje (MOC) II, fasc 7, dopis mestnemu uradu, 31. 5. 1991.

(6) Nova doba št. 31, 17. 3. 1927.

**Mestno
olepševalno
društvo
1871 - 1919**

Z vprašanjem olepšave mesta so se začeli ukvarjati že v osemnajstem stoletju, kajti z rastjo prebivalstva se je zelenje vse bolj umikalo stavbam. Ljudje so začeli izgubljati prvotni stik z naravo in prav zaradi potrebe po obnovitvi tega stika so začeli nastajati prvi »umetni« nasadi.

Leta 1771 so na Jožefovem hribu posadili hraste, ki so jih sredi 19. stoletja na pobudo Josefa Wokauna zamenjali s smrekami; te so zrastle v »prekrasen gozd«, ki so ga morali zaradi napada lubadarja v začetku 20. stoletja posekati.

Prvi park so zasadili leta 1828 na »veliki« Glaziji, kjer so uredili drevorede in sprehajalne poti; delo so nadaljevali naslednje leto na »mali« Glaziji.

Leta 1856 je profesor Ivan Orešnik tik ob Savinji zasadil prvi drevored in s tem položil temelj mestnemu parku; pomagala sta mu Josef Wokaun in nadučitelj Koderman.

»Ti začetki so bili v glavnem delo posameznikov. Iz njih se je dobro videlo, kako potrebno bi bilo organizirano delo, ki bi imelo za cilj estetsko olepšavo mesta in ustvaritev pogojev za obuditev in krepitev turizma.« (7)

Mestno olepševalno društvo je bilo ustanovljeno leta 1871. Mestna občina je 4. avgusta 1871 dobila obvestilo, da je deželno namestništvo odobrilo statut Mestnega olepševalnega društva in tako potrdilo njegovo ustanovitev. (8)

Glavne naloge društva so bile:

- skrb za olepšavo mesta in njegove okolice,
- odstranjevanje obstoječih nepravilosti,
- preprečevanje namestitve estetsko spornih naprav,
- skrb za prijetno bivanje domačinov in tujcev.

Odbor društva je bil zadolžen za sprejem potrebnih ukrepov, ki jih je društvo izvajalo sporazumno z občinskim svetom in s posameznimi posestniki.

Sredstva za delovanje je društvo pridobivalo s članarino in prostovoljnimi prispevki. Članarino so pobirali mesečno in je znašala (najmanj) deset krajcarjev.

Člani društva so bili lahko moški in ženske, vendar ženske niso imele neposredne volilne pravice, ampak samo posredno - volile so lahko preko pooblaščenca.

Društvo je vodil petčlanski odbor; ta je iz svoje srede izvolil predsednika in njegovega namestnika, ki je bil obenem tudi gospodar, ter blagajnika in tajnika.

Ob morebitni ukinitvi ali razpustitvi društva bi premoženje dobila mestna občina pod pogojem, da ga porabi za polepšanje mesta. (9)

Na seji novembra 1871 so postavili vprašanje vzdrževanja grajskih razvalin (starega celjskega gradu). Iz vsebine razprave je razvidno, da je Društvo za vzdrževanje (*Die Erhaltungsverein*), ki je do tedaj skrbelo za razvaline, prenehalo delovati in je gospod Frolich na osnovi društvenih aktov predal občini petinpetdeset goldinarjev (gld (10)) društvenega premoženja.

Grajske razvaline so bile deželna last, zato je za njihovo vzdrževanje namenila dežela iz vsakoletnih proračunskih sredstev določen znesek (leta 1870 je namenila za vzdrževanje razvalin sto gld). Nekaj sredstev pa je zbralo omenjeno društvo s pomočjo zbiralnih akcij in daril.

(7) Orožen, Rast celjskega mesta in zgodovina olepševalnega in turističnega društva, *Celje in olepševalno društvo*, str. 12 in 13.

(8) ZAC, MOC I, fasc. 2, Zapisnik seje mestnega sveta, 4. 8. 1871.

(9) ZAC, MOC I, fasc. 74, *Pravila olepševalnega društva mesto Celje*, priložena dopisu društva kot utemeljitev zahteve, da občinski odbor prepove postavitev »pobojnega mostu« pri gostišču »Zamorec«.

(10) Avstroogrski srebrnik (goldinar, gulden), ki ga je koncem 19 stol. zamenjala krona, in sicer v razmerju 1:2.

Neposredno skrb za grajske razvaline naj bi po ukinitvi društva prevzela občina, deželna pa bi ji pri tem pomagala. Wambrechtsamer je predlagal, da vzdrževanje grajskih razvalin prevzame Mestno olepševalno društvo, občinski odbor pa poskrbi za nadzor nad prispevki. (11)

(11) ZAC, MOC I, fasc. 2,

Zapisnik seje mestnega sveta,
3. 11. 1871.

Glavno skrb je Mestno olepševalno društvo posvetilo namestitvi in ureditvi mestnega parka. Prvotno so zemljišče ob vznožju Miklavškega hriba vodili (v zemljiški knjigi) kot pašnik. Ko ga je dobilo društvo v upravljanje, je poskrbelo za nasaditev dreves, okrasnega grmičevja ter ureditev gredic in stezic. Posebne zasluge za ureditev mestnega parka pripisujejo društvenemu gospodarju Karlu Mathesu, sicer celjskemu pivovarnarju. (12)

(12) Orožen, n. d., str. 14.

(13) ZAC, MOC I, fasc. 3,

zapisnik seje mestnega sveta,
14. 3. 1873.

Mestno olepševalno društvo je marca 1873 vložilo zahtevek za posaditev dreves ob obeh parcelah na Glaziji, kjer je bilo vojaško vadišče. (13)

(14) ZAC, MOC I, fasc. 3,

zapisnik seje mestnega sveta,
27. 2. 1874. Dejansko je šlo
za zemljišče, ki ga je trenutno
uporabljal sluga podružnice
Kmetijske družbe kot vrt.

Za naslednje leto je Društvo načrtovalo ureditev otroškega igrišča v mestnem parku, in sicer na parceli podružnice Deželne kmetijske družbe. Ker je moralo najprej urediti lastništvo, je vložilo prošnjo, da omenjeno parcelo namenijo otroškemu igrišču. (14)

Društvo si je vsa leta prizadevalo za povečanje parkovnih površin. Leta 1882 je načrtovalo razširitev obstoječega sprehajališča in je predlagalo mestni občini, da v ta namen odkupi Cilenškovo posest, ki je mejila na mestni park.

Leta 1882 je društvo že imelo lastnega, strokovno usposobljenega vrtnarja, ki je opravljal tudi službo parkovnega čuvaja.

Mestna občina je odobrila sto gld iz občinskega proračuna za vzdrževanje parkovnega čuvaja in mu dala na voljo brezplačno stanovanje v poslopju mestnega gledališča. (15)

(15) ZAC, MOC I, fasc. 17, vloga

Mestnega olepševalnega
društva za pomoč pri razširitvi
parkovnih površin in
vzdrževanju parkovnega
čuvaja, 3. 3. 1882.

Poleg mestnega parka je Mestno olepševalno društvo skrbelo še za park na Jožefovem hribu, kar je razvidno iz namembnosti občinskega prispevka, ki je znašal leta 1883 dvesto gld, in sicer sto gld za vzdrževalna dela v mestnem parku in sto gld za vzdrževalna dela v parku na Jožefovem hribu. (16)

(16) ZAC, MOC I, fasc. 6,

zapisnik seje mestnega sveta,
6. 4. 1883.

Verschönerungs-Verein der Stadt Cilli.

EINLADUNG

ZUR

ausserordentlichen General-Versammlung

am Samstag den 24. Juni 1893 abends halb 8 Uhr im Waldhause.

TAGESORDNUNG:

Antrag des Ausschusses: Es sei die Einbeziehung der dem Vereine gehörigen, sogenannten Cillenschegg'schen Realität in das Gebiet der Stadt Cilli anzustreben.

Sollte diese Versammlung beschlussunfähig sein, so findet um 8 Uhr eine zweite statt, die laut Satzungen bei jeder Anzahl der anwesenden Mitglieder beschlussfähig ist.

Der Ausschuss.

Druck von Johann Jakovak in Cilli.

Vabilo na občni zbor
Olepševalnega društva leta
1893

Z lepšim izgledom mesta niso poskrbeli le za dobro počutje meščanov, ampak so privabili tudi tujce in naredili prvi korak za razvoj tujskega prometa (turizma). Mestno olepševalno društvo je skrbelo za povečanje tujskega prometa le posredno. Za opravljanje te dejavnosti so leta 1884 ustanovili *tujskoprometni komite*, ki je deloval pod pokroviteljstvom občine; vanj so predlagali tudi tri predstavnike Mestnega olepševalnega društva, in sicer: J. Negrija, dr. Stepischnegga in J. Rakuscha. (17)

Parkovno površino so znatno povečali leta 1885, ko je občina odkupila pobočje na južni strani parka - tako imenovano Reiterjevo posest in jo priključila parku.

Dodatne parkovne površine so povečale obseg društvenih aktivnosti: nasadili so štiriindvajset kostanjev, podaljšali drevored, uredili razgledne točke na vrhu Reiterjevega hriba ter namestili klopi. Istočasno so uredili tudi okolico spomenika cesarja Jožefa, odstranili grmičevje in posejali travo. (18)

Sadike kostanjev je društvo dobilo na Jožefovem hribu in prav tako tudi dvesto petdeset smrekovih kolov, ki so jih potrebovali za oporo pri nasaditvi lipovega drevoreda na obeh straneh parkovne dovozne poti.

Ob ženskem kopališču so nasadili kostanje in tako podaljšali glavni drevored.

Društvo je razpoložljiva sredstva porabilo za vzdrževalna dela v parku in za navedene sadike. Za kole mu je zmanjkalo sredstev, zato je zaprosilo občino, da mu jih je dodelila brezplačno.

Na prostor, kjer so izkopali sadike kostanjev, so posadili drugo drevje. Smrekove kole so dobili pri rednem redčenju drevja. Tako so načrtno poskrbeli, da naravno ravnovesje rastlinja na Jožefovem hribu ni bilo porušeno. (19)

Leta 1887 je Mestno olepševalno društvo na mestni svet nasloвило prošnjo, v kateri je predlagalo, da mesto Celje vloži zahtevek (na vladni urad) za priznanje statusa klimatskega zdravilišča. (20)

V sekciji so bili mnenja, da s to vlogo počakajo še nekaj časa.

Kot drugo je društvo zahtevalo poostren policijski nadzor v parku, kopališčih in na periščih, kar bi uredili v dogovoru s policijo.

Društvo se je obrnilo na občino, naj poskrbi za ureditev obeh prostorov nad Kapucinskim mostom, ki so ju uporabljali za pranje perila, perišča pa preseli navzdol po Savinji in jih uredi vzdolž železniškega mostu do izliva Voglajne. Župan se je s predlogom strinjal pod pogojem, da za predlagano selitev perišč ne bo nobenih zadržkov.

Glede zaščite rastlinja na Jožefovem hribu je društvo predlagalo občini, da pri predvideni dražbi sečnje poskrbi, da poseg v rastlinje ne bo ogrozil naravnega ravnovesja. (21)

Na najavljeni obisk prestolonaslednika nadvojvode Rudolfa se je Celje temeljito pripravilo. Za izvedbo dostojnega sprejema so ustanovili častni komite, v katerem je deset članov občinskega odbora in predsedniki celjskih društev.

Komite se je odločil, da na Glaziji postavi lesen paviljon, ki bo služil svečanostim ob sprejemu.

(17) ZAC, MOC I, fasc. 4, zapisnika sej mestnega sveta, 4. 4. 1884 in 27. 6. 1884. Orožen v n. d., str. 18, omenja, da tujsko-prometni komite vse do leta 1891 »ni kaj prida storil«. Aktivnejši je postal leta 1891, ko so uredili njegovo delovanje - povečali število odbornikov, določili triletni mandat, uredili informativno pisarno, prevzeli posredovanje za najemanje sob in določili odsek za markiranje poti. Poskrbeli so tudi za tiskanje tujsko-prometnih publikacij.

(18) ZAC, MOC I, fasc. 5, zapisniki sej mestnega sveta, 6. 1. 1886, 7. 5. 1886 in 3. 12. 1886.

(19) ZAC, MOC I, fasc. 18, dopis Mestnega olepševalnega društva, 29. 11. 1886.

(20) Živahnosti v mestu ob Savinji sta zlasti v poletnih mesecih botrovali dve kopališči; leta 1871 je Franc Hausbaum zgradil moško in žensko kopališče ob levem bregu Savinje. Ob desnem bregu, tik nad izlivom Sušnice, pa je poskrbel za kopalce Josef Pallos, ki je zgradil nekoliko manjše žensko in moško kopališče - voda je bila tu nekoliko bolj globoka kot v Hausbaumovih kopališčih. Orožen, n. d., str. 16.

(21) ZAC, MOC I, fasc. 5, zapisnik seje mestnega sveta, 2. 9. 1887.

(22) ZAC, MOC I, fasc. 5, zapisnika sej mestnega sveta, 16. 10. 1887 in 2. 12. 1887, dopis mestnega urada vojaškemu poveljstvu v Celju, 9. 12. 1887.

(23) Orožen, n. d., str. 14. Nasip je bil zgrajen leta 1892 in še isto leto se je izkazalo, kako je koristen, kajti narasla Savinja tokrat ni poplavlila parka.

(24) ZAC, MOC I, fasc. 18, dopis Mestnega olepševalnega društva, 12. 8. 1890, odgovor mestnega sveta, 11. 9. 1890.

(25) ZAC, MOC I, fasc. 18, dopis Mestnega olepševalnega društva, 3. 6. 1890; odgovor mestnega sveta, 25. 6. 1890.

(26) Hrib Lisce so začeli naslavlјati Anski vrh - po navedbah Orožna je hrib dobil to ime po Ani Riedl, vdovi tiskarnarja Jeretina.

(27) Johann Gabriel Seidl je nastopil mesto gimnazijskega učitelja leta 1829. Ob stoletnici njegovega rojstva (leta 1904) mu je Celje odkrilo spominsko ploščo, ki jo je po originalni sliki izklesal iz marmorja graški kipar Brandstetter. Gubo, *Geschichte der Stadt Cilli*, str. 350, 462. Glej tudi: Menaše, *Svetovni biografski leksikon*, str. 874, geslo: Seidl. K Seidlovemu studentu je rad zahajal mladi Meško s prijatelji. V sestavku *Pred šestdesetimi leti* je napisal, da so na ta kotiček vezani njegovi najlepši spomini. Danes se ta izvir imenuje Meškov studenec. *Slovstveni in kulturnozgodovinski vodnik po Sloveniji*, str. 18, geslo: Seidlov studenec.

Po odhodu prestolonaslednika se je za paviljon zanimalo Mestno olepševalno društvo in občini predlagalo, da ga prestavi v mestni park, kjer ga bodo uporabljali pri glasbenih prireditvah.

Občina predloga ni v celoti zavrnila, je pa odložila njegovo izvedbo na naslednje leto; predstavili naj bi ga po končani pokrajinski razstavi oziroma do konca oktobra leta 1888. (22)

Dolgeletni gospodar in duša društva Karel Mathes se je leta 1890 preselil v Gradec; za njegove zasluge ga je društvo nagradilo tako, da je po njem imenovalo globel, ki je vodila od gozdne restavracije proti vrhu hriba - »*Karlov jarek*«, in paviljon na vrhu Reiterjevega hriba - »*Karlov paviljon*«.

Mathesa je nasledil Josef Pallos, ki je poskrbel za nasip vzdolž parka in tako preprečil, da bi narasla Savinja poplavlјala parkovne površine. (23)

Rešitev za zaščito parka pred poplavami so iskali že leta 1890. Najbolj so bile izpostavljene steze, ki so bile ob vsakem večjem nalivu poplavlјene, kajti osrednji del parka je bil pod nivojem Savinje. Prvotno so načrtovali utrditev podlage in dvig stez, vendar občina za to ni imela sredstev. (24)

Na občinski svet je društvo naslovilo vlogo, v kateri je predlagalo naslednji izboljšavi (v mestu in v parku):

- ureditev odtokov za deževnico, ki je bila takrat speljana iz žlebov naravnost na pešpot. Predlagali so, da bi to vodo speljali v kanalizacijo;
- osvetlitev dela parka - glavnega drevoreda ali vsaj tistega dela, ki je vodil od brvi do ženskega kopališča s plinskimi lučmi ali petrolejkami. Osvetlitev je bila potrebna zaradi varnosti, kajti park so obiskovali tako tujci kot domačini, in sicer podnevi in ponoči.

Mestni svet je obravnaval omenjena predloga in sklenil, da bo posebno pozornost pri novogradnjah namenil ureditvi odtokov za deževnico.

V zvezi z ureditvijo razsvetljave v parku niso sprejeli posebnih sklepov. (25)

Leta 1892 je upokojeni major Franz Higersperger prodal mestu posest nad zahodnim delom parka, ki je obsegala gozd, več njiv, travnik, pašnik in tri vinograde ter se je raztezala od gozdne restavracije nad Seidlovim studentem proti vrhu Lisc. (26) K posesti sta spadali še hiša in zidanica. Tudi to posest so spremenili v »*park*«, uredili poti in na jasi pod gozdom postavili paviljon.

Pod posestjo je Društvo uredilo zajetje in izvir ogradiło z zidom - studenec je dobil ime po celjskem gimnazijskem profesorju, pesniku in arheologu Gabrielu Seidlu. (27)

Seidlov (Meškov) studenec je še danes dobro obiskana točka meščanov, kjer le-ti zaradi vse bolj (z nitrati) onesnažene celjske vode, ki priteče iz zajetja v Medlogu, pridno natakajo vodo za pitje in kuhanje.

Ker je posest, na kateri je bil mestni park, vključno z Reiterjevim hribom in Higerspergerjevim zemljiščem spadala v katastrsko občino Lisce in upravno občino Celje-okolica, si je mesto prizadevalo in leta 1892 tudi uspelo, da so področje parka, vključno z omenjenima področjema in gozdno restavracijo, priključili k mestu. Omenjeno gozdno restavracijo je leta 1892 Karel Mathes prodal Mestnemu

olepševalnemu društvu. (28)

Obstoj in delovanje društva sta slonela na članarini, prostovoljnih prispevkih ter na podpori mestne občine in hranilnice. Za vzdrževanje gostilne niso imeli namenskih sredstev, zato so jo oddali v najem. Vsakoletna vzdrževalna dela na zgradbi so pokrili s članarino in najemnino za gostilno.

Na občnem zboru leta 1898 se je društvo odločilo za temeljitejšo obnovo gozdne restavracije in za zasteklitev verande. Zato je zaprosilo občino za dodelitev namenskih sredstev. Občina je odobrila društvu šeststo gld in jih izplačala kot podporo za leto 1898. (29)

Leta 1894 je prišlo v odboru Mestnega olepševalnega društva do hudih nasprotij med predsednikom in drugimi člani. Odbor je zahteval sklic izredne seje in obvestil občinski svet, da bo v celoti odstopil, če predsednik ne bo sklical seje. (30)

Vzrok za nastala nesoglasja ni razviden niti iz dopisa niti iz ohranjene dokumentacije.

Leta 1895 je na Celjskem pustošil ciklon, ki je popolnoma uničil mestni park in tako povzročil Mestnemu olepševalnemu društvu tolikšne dodatne stroške, (31) da si zaradi njih še do leta 1898 ni opomoglo. To je razvidno tudi iz prošnje za dodelitev dodatnih sredstev za vzdrževanje poti in nasadov. (32)

Pranje perila je prišlo ponovno na dnevni red mestnega sveta aprila 1895, ko je Mestno olepševalno društvo sklenilo, da bo dokončno doseglo prepoved pranja perila v Savinji pri vhodu v mestni park. To je med brvjo čez Savinjo in mostom preko Sušnice. Načrtovali so ureditev omenjenega prostora, razširitev obstoječega tlaka ter nasutje in ravnanje ostalega prostora.

Župan je na seji predstavil zahtevo društva in predlagal sprejetje sklepa o prepovedi pranja perila pri vhodu v mestni park. Za ureditev obrežja so pooblastili gradbeni odsek. (33)

O prepovedi pranja so Celjane obvestili na *krajevno običajen* način - »z bobnom«. Prepoved so objavili tudi na oglasni deski in v *Nemški straži* (Deutsche Wacht). Da ne bi prišlo do pranja pri vhodu v park, je skrbela mestna straža.

Vsa zadeva pa le ni potekala tako gladko, kot so pričakovali, saj je prišlo kar nekaj pritožb in »val peticij« zaradi prepovedi pranja in sušenja perila na omenjenem mestu; vendar so vsa nasprotovanja zavrnil kot neutemeljena.

Gradbenemu odseku so naročili, naj pri načrtovanju ureditvenih del na obrežju sodeluje s *protipožarno brambo* (Prostovoljnim gasilskim društvom) in predvidi ureditev primerne dostopa za gasilce in dovozne poti za gasilno vozilo. (34)

Društvo je prepoved pranja in sušenja perila med brvjo čez Savinjo in mostom preko Sušnice z odobravanjem sprejelo in se obrnilo na občino za denarno pomoč pri ureditvi obrežja, kajti za te posege niso imeli sredstev. Na tako pridobljenem zemljišču je društvo načrtovalo ureditev zelenice in posaditev okrasnega grmičevja. (35)

Rudolf Schneider je napravil načrt za ureditev obrežja. Predvidel je izdelavo kamnitega nabrežja s stopnicami. Po ogledu terena so sklenili, da uredijo obrežje tako, da ga enostransko obložijo v dolžini 38 m. (36)

Občina je za navedena dela prispevala dvesto gld. (37)

(28) Orožen, n.d., str. 16.

(29) ZAC, MOC I, fasc. 83, vloga Mestnega olepševalnega društva za dodelitev podpore, 9. 5. 1898 in odobritev, 13. 5. 1898.

(30) ZAC, MOC I, fasc. 19, sporočilo Mestnega olepševalnega društva, 9. 5. 1894.

(31) ZAC, MOC I, fasc. 15, vloga na mestno občino, 13. 4. 1907.

(32) ZAC, MOC I, fasc. 83, vloga Mestnega društva za dodelitev pomoči, 17. 6. 1898.

(33) ZAC, MOC I, fasc. 7, zapisnik seje mestnega sveta, 5. 4. 1895.

(34) ZAC, MOC I, fasc. 7, zapisnik seje mestnega sveta, 16. 8. 1895.

(35) ZAC, MOC I, fasc. 72, dopis Mestnega olepševalnega društva, 1895.

(36) ZAC, MOC I, fasc. 72, zapisnik o ogledu terena, 30. 10. 1895.

(37) ZAC, MOC I, fasc. 7, zapisnik seje mestnega sveta, 6. 9. 1895.

(38) Celje se je do začetka 20. stoletja oskrbovalo z vodo iz vodnjakov, ki pa je bila zaradi številnih poplav in drugih onesnaževalcev oporečna, zato so že koncem 19. stoletja začeli iskati rešitev in končno so leta 1908 v Celje pripeljali popolnoma neoporečno pitno vodo iz zajetja, ki so ga zgradili pri Vitanju.

(39) ZAC, MOC I, fasc. 119, Celje, reklamna zloženska, ki so jo tujci lahko dobili v knjigarni; informacije za tujce so posredovali na mestnem uradu, v knjigarni Fritza Rascha in v kavarni Merkur.

(40) ZAC, MOC I, fasc. 75, poročilo o stanju tujskega prometa v Celju, oktober 1896. Domovina po pisanju dr. Frana Vatovca daje drugačno sliko o uspešnosti Društva in Komiteja za tujski promet in ravno za leto 1896 ocenjuje, da je tujski promet v Celju prav skromen. Vzrok za takšno stanje naj bi bil v nacionalni nestrpnosti celjskih Nemcev, Vatovec, Politični časniki Domovina, Celjski turizem, *Celje in olepševalno društvo*, str. 55.

(41) Fijakar, ime je dobil po sv. Fiakriju, čigar slika je bila na pariškem hotelu, kjer so okrog leta 1640 začeli uporabljati potniške kočije, Verbinc, Slovar tujk, str. 211; Fijakarstvo je bilo priznana obrt, za katero so potrebovali koncesijo. Tovrstno dejavnost je v Celju urejal fijakarski red, ki so ga natisnili leta 1895 in je izšel v obliki brošure - *Fiaker Ordnung für die Satdt Cili*.

Od leta 1884 je v Celju deloval Tujsko-prometni komite, ki je po navedbah prof. Janka Orožna postal bolj dejaven šele po letu 1891. Do leta 1908 je skrbel predvsem za najemanje in oddajanje sob (*»poletnih stanovanj«*) ter za označevanje poti v mestu in okolici. Večja propagandna akcija Komiteja je stekla leta 1908. Takrat so izdali prospekt, v katerem so predstavili Celje kot *priljubljeno spodnještajersko mesto s poletno svežino, krasno okolico, z zdravilnimi kopališči, blago klimo na 241 m nadmorske višine, s sedem tisoč prebivalci, oddaljeno seden ur vožnje s hitrim vlakom od Dunaja in Budimpešte ter pet ur od Trsta in Reke*.

Iz opisa mesta razberemo, da je bilo zelo čisto, brez prahu, s širokimi tlakovanimi ulicami, z *velikimi modernimi zgradbami in ljubkimi četrtni* in da je imelo vodovod z visokogorsko studenčnico (38) ter urejeno plinsko razsvetljavo. Elektrifikacija mesta je bila v teku.

Najbolj privlačna točka je bilo kopališče na Savinji, s temperaturo vode od 20 - 30° C. Kopanje so priporočali pri zdravljenju slabokrvnosti in živčnih bolezni.

Mestni park so opisali kot *dragulj s senčnimi drevoredi, z mikavnimi napravami in dobrimi stezami po gričkih in dolinah, kjer se obiskovalec počuti nadvse prijetno*. (39)

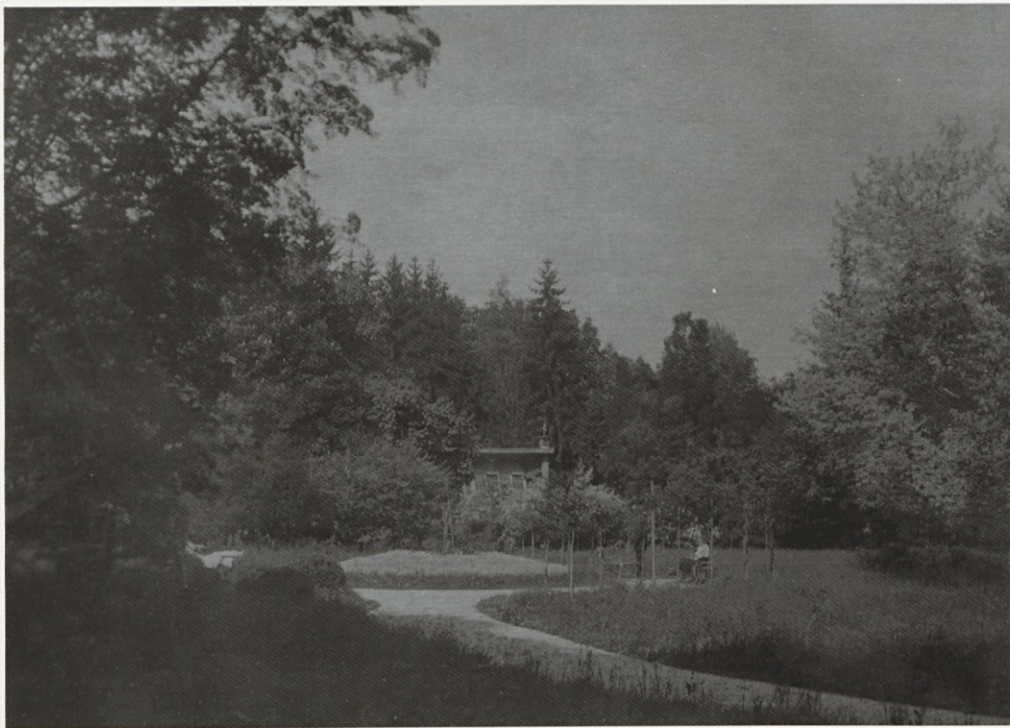
O stanju turizma leta 1896 nam pove število nočitev - do oktobra navedenega leta je v Celju prenočilo 4197 oseb, od teh 3184 moških in 1013 žensk; do tri dni je v Celju prebivalo 562 oseb, od tri do sedem dni 647 oseb, od enega do dva tedna 96 oseb, od dva do tri tedne 258 oseb, od tri do štiri tedne 107 oseb, od štiri do pet tednov 44 oseb, od pet do šest tednov 56 oseb in nad šest tednov 35 oseb. Zanimivo pri teh podatkih je predvsem to, da so v tujskem prometu prevladovali moški, katerih delež je znašal več kot 75%. (40)

Turistična sezona je v Celju trajala pet mesecev, in sicer od maja do septembra. V tem času je leta 1909 prenočevalo v Celju 1896 tujcev, od tega iz avstrijskega dela dežele 1280 (z Dunaja 125, iz Gradca 86, iz ostalih krajev Avstrije 1069, od tega s Štajerske 452), iz ogrskega dela dežele 458, iz Nemčije 94, iz Italije 54; ostali so bili iz Bosne, Rusije in od drugod. Skupaj je bilo v tem času zabeleženih 2960 nočitev. V gostiščih je bilo na voljo 350 ležišč, v privatnih sobah pa 200.

Prevozna sredstva, ki so jih lahko najeli tujci, so bili *fijakarji* (41) - na voljo je bilo štirinajst kočij z eno vprego in trinajst z dvema vpregama. (42)

V Gradcu je bila konec 19. stoletja ustanovljena Deželna zveza za tujski promet na Štajerskem, v katero so se lahko vključili društva, posamezniki ter ustanove, in sicer: zdravilišča, zdraviliške komisije, olepševalna društva in sorodne družbe, občinska vodstva turističnih krajev, turistična, športna in planinska društva, hotelirji, lastniki gostišč in gostilniških obratov, hišni posestniki, ki so oddajali sobe, obrtniki, trgovci in sploh vsi, ki so bili kakorkoli pomembni za razvoj turizma. (43)

Mestno olepševalno društvo je do leta 1914 uredilo mestni park, v katerega so namestili vremensko hišico, tople grede, glasbeni paviljon in kamnito mizo, narejeno iz rimskega stebra. Park je tako postal središče društvenih - kulturnih in zabavnih prireditev.

(42) ZAC, MOC I, fasc. 131, koncept poročila o stanju tujskega prometa za 1. 5. 1909 - 30. 9. 1909; besedo tujec moremo v tem kontekstu razumeti širše, in sicer kot osebo iz drugega kraja ali države - za razliko od današnjega pomena, ko izraz tujec pomeni gosta iz druge države.

(43) ZAC, MOC I, fasc. 92, Pravila Deželne zveze za tujski promet na Štajerskem in fasc. 152, dopis deželne zveze vsem možnim kandidatom za vključitev v Zvezo, julij 1913.

Gozdna hiša z vrtnarijo v mestnem parku

Poleg mestnega parka je društvo skrbelo še za celoten izgled mesta in okolice, uredilo poti do bližnjih izletniških točk, npr. na Anski vrh (hrib Lisce), na Jožefov hrib, v Marovškov gozd... Nasadili so več predvsem kostanjevih drevoredov - za železniškim nasipom, za Voglajno do Skalne kleti in do vznožja grajskega hriba... Poskrbeli so za popravilo Friderikovega stolpa in za vzdrževanje grajskih razvalin.

Društvo je v prvem obdobju delovanja doseglo zavidljivo število članov - po podatkih Orožna naj bi jih štelo kar petsto. (44)

Med prvo svetovno vojno je društveno delovanje zamrlo, kar je pomenilo še dodatno škodo za nasade, ki jim tudi vojna ni prizanesla.

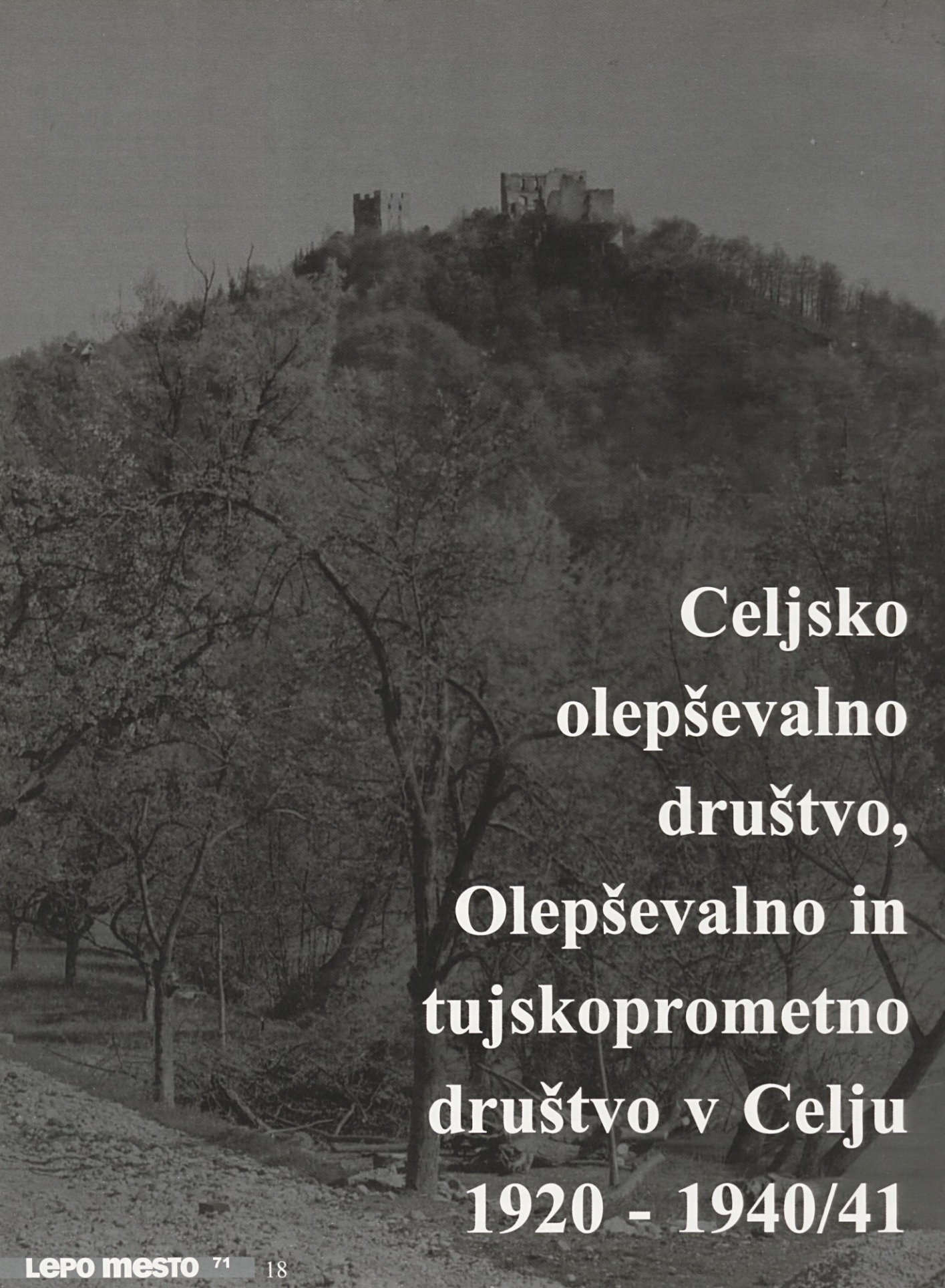
Nova doba je leta 1919 opozorila Slovence na občni zbor Mestnega olepševalnega društva v želji, da bi se ga udeležili v čim večjem številu in prevzeli društvo. Vendar neuspešno, kajti Slovenci so »pričakovali, da se bodo razmere uredile na drug način«. Poziv je Nova doba ponovila v št. 116 z utemeljitvijo, da staro društvo ne naredi nič, da je občinska uprava v slovenskih rokah in naj Slovenci končno prevzamejo društvo, kajti park »kar kliče po obnovi«. Medtem pa so »Nemci« društvo razpustili z obrazložitvijo, da nimajo sredstev za delovanje.

(45)

Društvo je v prvem obdobju delovanja veljalo za nemško, čeprav so v njem delovali tudi Slovenci, na kar kaže dejstvo, da je Nova doba pozivala Slovence, naj se v čim večjem številu udeležijo občnega zbora in prevzamejo društvo. Tega pa ne bi mogli prevzeti, če ne bi bili včlanjeni, kajti občnih zborov društva in ostalih sej, razen kulturno zabavnih prireditev, so se lahko udeležili samo člani in morebitni vabljeni gostje, ki pa niso imeli glasovalne pravice.

(44) Orožen, n. d., str. 17/18.

(45) Vatovec, Politični časniki - Nova doba, Olepševalno društvo v Celju, *Celje in olepševalno društvo*, str. 63 - 67.

**Celjsko
olepševalno
društvo,
Olepševalno in
tujskoprometno
društvo v Celju
1920 - 1940/41**

Ker Slovincem ni uspelo prevzeti »nemškega« društva, so na pobudo dr. Kalana 26. februarja 1920 sklicali zborovanje, na katerem se je zbralo sto trideset oseb. Te so izvolile pripravljalni odbor, ki je dobil nalogo, da pripravi društvene predpise in skliče ustanovni občni zbor. Predsednik pripravljalnega odbora je postal Ivo Šubic, občinski uslužbenec; ta je bil pozneje izvoljen za predsednika in je vodil društvo vse do ukinitve leta 1941. V odboru so bili še: hišni posestnik Volaušek, davčni uradnik Rudolf Volovšek, gozdarski svetnik Travirka, učitelj na meščanski šoli Ferdo Šentjunc, gozdarski uradnik Alojz Rihteršič, fotograf Josip Pelikan, Ela Kalan in Josipina Rebek.

Odbor je meščane povabil, naj se v čim večjem številu včlanijo v društvo, in določil mesečno članarino, ki je znašala eno krono (K). Uspeh je bil zavirljiv - na občnem zboru 17. februarja 1921 se je zbralo kar šesto trideset članov. Tokrat so bili izvoljeni naslednji odborniki: Ivo Šubic, Jožko Bizjak, Jernej Videnšek, Franjo Natek, Josip Pelikan, Alojzij Rihteršič, Rudolf Volovšek, Beno Serajnik, Franjo Križanič, Fran Tiller in Drago Sirec. Sprejeli so tudi sklep o povišanju članarine na dve kroni mesečno.

Pripravljalni odbor ni le pripravljaval ustanovitev društva, ampak je tudi praktično nadaljeval delo starega društva in odstranjeval posledice vojne. Popolnoma je obnovil mestni park in uredil nasad pred železniško postajo. Poleg tega je občino opozoril tudi na pomanjkljivosti, pomembne za estetski izgled mesta in dobro počutje meščanov, kot npr. na posipanje mestnih cest s predebelim gramozom, kar je oteževalo tako hojo kot tudi vožnjo, in na ograjo na Glaziji, ki jo je napravil Celjski športni klub, tako da je svoje igrišče »naravnost na barbarski način ogradil z deskami, ki so pribite enostavno na drevesa.«

Odbor je zaprosil mestni magistrat, da mu občina prepusti Glazijo, ki bi jo preuredil v sprehajališče za meščane, na kar občina ni pristala, ker je bilo »že načelno sklenjeno, da ostane ta prostor za telesno vzgojo mladine in se ima le za šport in igrišča uporabiti«. (46)

Od 1. marca 1920 je delal za društvo strokovno usposobljeni vrtnar Martin Jelovšek. Leta 1922 je vrtnarja Jelovška prevzela občina, Celjskemu olepševalnemu društvu pa dodelila vajenca Franca Zupanca.

Leta 1926 je Olepševalno in tujskoprometno društvo dobilo dovoljenje za opravljanje vrtnarske obrti, ki ga je izdalo celjsko mestno glavarstvo 23. avgusta 1926 pod št. 608/1927. Poslovodja vrtnarije je postal vrtnarski mojster Martin Jelovšek, Franca Zupanca pa so zaposlili kot vrtnarskega pomočnika. (47)

Uspeh pripravljalnega odbora je materialno slonel na članarini, podpori posameznikov in visoki občinski pomoči, ki je znašala leta 1920 pet tisoč K in leta 1921 kar štirideset tisoč K. Za obnovo parka so porabili šestintrideset tisoč K.

Na občnem zboru Društva so izpostavili škodo na parkovnih površinah in inventarju, ki je nastala zaradi objestnosti nekaterih obiskovalcev - čevljarski mojster Josip Kolšek je opozoril, da »lahkomiselni mladi ljudje kvarijo klopi in stole, trgajo rože in delajo škodo nasadam...« (48)

(46) ZAC, MOC II, fasc. 26, dopis Celjskega olepševalnega društva, 9. 8. 1920, odgovor mestnega magistrata, 30. 8. 1920.

(47) ZAC, MOC II, fasc. 14, vloga društva za opravljanje pokopališke vrtnarske službe, 31. 7. 1936.

(48) Orožen, n. d., str. 18-20.

(49) ZAC, MOC II, fasc. 51. Zvezo za tujski promet v Ljubljani je potrdilo ministrstvo za notranje zadeve v Beogradu 19. 11. 1924 pod št. 7.988; delovala je kot društvo pod nadzorstvom ministrstva za trgovino in industrijo. Zveza je nadzorovala tujski promet v Sloveniji, vodila hotelski kataster, skrbela za razvoj hotelirstva in gostinstva, spodbujala gostinsko izobrazbo, pospeševala razvoj prometnih in komunikacijskih povezav, skrbela za turistično propagando; ustanovljala in vodila je stalne prometne pisarne, potovalne agencije in agencije za zavarovanje na potovanju; pospeševala je družabna potovanja po domovini in tujini; neposredno ali posredno sodelovala pri tujskoprometnih in drugih podjetjih, ki so ustvarjala dobiček, če njihov namen ni bil v nasprotju z nalogami zveze; sodelovala s sorodnimi organizacijami v domovini in tujini; izdajala strokovne publikacije in liste ter nabavljala in razpečevala tujskoprometne izdelke, posebnim poudarkom na izdelkih domače obrti. V širšem odboru so bili: poslanec ministrstva za trgovino in industrijo, državni referent za tujski promet pri velikem županu v Ljubljani in delegat velikega župana v Mariboru, zastopnik trgovske in obrtne zbornice za Slovenijo, zastopnik ravnateljstva državnih železnic v Ljubljani, zastopnik ravnateljstva pošte in telegrafa v Ljubljani, zastopnik gozdne direkcije v Ljubljani, zastopnik gradbene direkcije v Ljubljani ter zastopnika mest Ljubljane in Maribora, ki so imeli posvetovalno pravico.

Leta 1923 se je Društvo vključilo v Zvezo za tujski promet v Ljubljani (49), prilagodilo pravila in se preimenovalo v Olepševalno in tujskoprometno društvo v Celju.

Osnovni namen društva je ostal enak: da z izključitvijo vsake strankarske in politične ter narodne težnje skrbi za olepšanje Celja in njegove okolice, odstranjuje že obstoječe naprave, ki kvarijo lepoto mesta in okolice in jih nadomesti z lepimi in higienskimi ter na splošno poskrbi za prijetno počutje domačinov, in da privabi čim več tujcev.

Glavne naloge so torej bile: skrb za lepši izgled mesta in okolice, pospeševanje tujskega prometa in predstavitev Celja doma in v tujini.

Vse potrebne akcije je društvo izvajalo v soglasju z lastniki zemljišč ter s celjskima občinama (mestno in okoliško).

Sredstva, s katerimi je društvo nameravalo doseči zastavljene cilje, so bila naslednja:

- izdajanje publikacij,
- organiziranje predavanj in razprav,
- izvedba peticij in ostalih dopustnih propagandnih akcij,
- sodelovanje z drugimi društvi,
- organiziranje predstav, koncertov in drugih prireditev,
- opravljanje gostilniške in kavarniške dejavnosti (po pridobitvi oblastnega dovoljenja koncesije),
- organiziranje prodaje cvetlic (potem ko bo dejavnost prijavljena pri obrtni oblasti),
- izdajanje brezplačnih pojasnil tujcem,
- uporaba drugih zakonsko dovoljenih, sredstev. (50)

Kmalu za slovensko zvezo je bila ustanovljena podobna zveza tudi v Mariboru, in sicer Tujskoprometna zveza za mariborsko oblast; k tej zvezi je na podlagi sklepa občinskega sveta 5. novembra 1926 pristopila tudi mestna občina Celje kot ustanovna članica s prispevkom deset tisoč dinarjev (din).

V odbor mariborske zveze je celjski občinski svet imenoval občinskega svetnika Ivana Prekorška, upravnika javne bolnišnice v Celju. (51)

Občina je pogosto opozarjala društvo, naj se bolj nasloni na lastne prihodke (članarino, darila, dobiček od prireditev) oziroma, »*naj špara, ker ima občina veliko izdatkov in naj sredstva nabira pri članih in s prireditvami*«. (52)

Na seji občinskega sveta 12. februarja 1925 so priznali Olepševalnemu in tujskoprometnemu društvu »*ogromne*« zasluge za polepšanje mesta; priznanje kot tako pa ni pomenilo tudi povečanje podpore. Istočasno so društvu namreč svetovali, naj poskuša glede na velike denarne potrebe, ki jih ima, zvišati dohodke z gojenjem in s prodajo zelenjave in cvetlic. Za to mu je občina zagotovila prodajno mesto na Glavnem trgu.

Zaradi lažjega spremljanja dela društva je občina predlagala, da v odbor društva sprejmejo enega od članov občinskega sveta. (53)

Zanimiva razprava se je razvila na seji občinskega sveta junija 1926, ko so obravnavali vprašanje o uvedbi nemških podnapisov pri filmih. Franjo Koren je predlagal, naj »glede na letoviščarski značaj mesta in iz tujsko prometnega stališča« uvedejo nemške podnapise oziroma razumljive slovenske, kajti »pretežna večina obiskovalcev ne more čitati in pravilno tolmačiti srbohrvaščine in zanimanje za predstave pada«. V razpravo je posegel Janič, ki je menil, naj zadevo najprej obravnava pristojni odsek. Prekoršek se je zavzel za takojšnjo rešitev vprašanja in predlagal, naj podnapisi ostanejo srbohrvaški, z utemeljitvijo, da bi bila vpeljava slovenskih podnapisov povezana s prevelikimi stroški. Svoje stališče je zagovarjal z ugotovitvijo, »da gre za državni jezik«. Prekorškov predlog je bil sprejet z večino glasov. (54)

Tudi v tem obdobju je bila glavna skrb društva vzdrževanje mestnega parka; poleg tega so uredili nekaj novih nasadov in drevoredov ter skrbeli za obstoječe. Za boljše in cenejše vzdrževanje parkov in nasadov so potrebovali lastno vrtnarijo, ki je bila najprej v mestnem parku in nato za grofijo, kjer so postavili toplo gredo in zgradili bazen za gojenje zlatih ribic.

Po preselitvi rastlinjaka so na izpraznjenem prostoru uredili otroško igrišče; zahodno od igrišča so naredili manjši nasip in nanj postavili vremensko hišico. V park so napeljali vodo, ki so jo potrebovali za vzdrževanje bazena z zlatimi ribicami, za vodomete in za zalivanje gredic. V parku sta bila še igrišče za tenis, ki je pozimi služilo kot drsališče, in glasbeni paviljon.

(50) ZAC, MOC II, fasc. 68, Pravila Olepševalnega in tujskoprometnega društva v Celju, 20. 12. 1924.

(51) ZAC, MOC II, fasc. 61, dopis celjske občine, 16. 11. 1926.

(52) ZAC, MOC II, fasc. 1, zapisnik seje občinskega sveta, 18. 12. 1922.

(53) ZAC, MOC II, fasc. 1, zapisnik seje občinskega sveta, 18. 12. 1922.

(54) ZAC, MOC II, fasc. 2, zapisnik seje občinskega sveta, 16. 6. 1926.

Paviljon v
Mestnem parku

Olepševalno in tujskoprometno društvo je 4. februarja 1927 prijavilo mestnemu magistratu vrtnarsko (rokodelsko) obrt s sedežem v Celju. V prijavi navajajo, da se bodo ukvarjali z vzgajanjem cvetlic in okrasnih rastlin v toplih gredah in rastlinjakih ter s pridelovanjem cvetličnih semen. Za poslovanje so predlagali društvenega vrtnarja Martina Jelovška. Strokovno so se povezali s pokrajinsko zadrugo trgovskih vrtnarjev. (55)

(55) ZAC, MOC II, fasc. 68,
prijava, 4. 2. 1927.

Vrtnarija je društvu omogočala dodaten dohodek, ki so ga ustvarili s prodajo cvetlic, semen, pogrebni vencev in cvetličnih aranžmajev; od leta 1927 so gojili in prodajali tudi lončnice za okenske police in balkone.

Društvo je skrbno spremljalo dogajanje tudi v nasadih, ki niso bili neposredno v njegovi posesti. Tako je ugotovilo, da je bil opravljen poseg v rastlinje ob ženskem kopališču in 3. julija 1930 ugovarjalo proti *»že izvršenemu in še nameravanemu sekanju drevja v občinskem kopališču Diana, katero se je izvršilo baje celo brez vednosti mestnega načelstva...«*.

Društvo je svoj ugovor utemeljevalo:

- Zaradi nastale goličave se prah s ceste nad kopališčem, ki se dviguje za avtomobili, spušča neposredno na kopališče in kopalce.
- Korenine dreves in grmovja, ki so utrjevale breg nad kopališčem, bodo zgnile in breg se bo začel krušiti; kamenje in zemlja se bosta usipala v kopališče in ogrožala kopalce.
- Zaradi krušenja obstaja neposredna nevarnost za nastanek poškodb na obcestnem zidu in na cestišču.
- Obiskovalci kopališča, ki so bili do tedaj zaščiteni pred pogledi in *»običajno neokusnimi opazkami«* radovednežev, so jim sedaj neposredno izpostavljeni.

Nadalje navaja društvo, da je obstoječe stanje slaba reklama za razvoj turizma in prosi, naj prekinejo s sekanjem rastlinja na južni strani kopališča ter priporoča, da se občina ob načrtovanju podobnih akcij posvetuje z društvom.

Občinsko vodstvo je 8. julija prejelo omenjeni protest in takoj ukrepalo. Pod nujno je zahtevalo pojasnilo mestnega stavbnega urada, ki je odgovoril v nekaj dneh in navedel, da je posek drevja in grmovja naročil finančni referent dr. Vrečko cestnemu mojstru Javorniku. (56)

(56) ZAC, MOC II, fasc. 61,
protest društva in odgovor
občine, 1930.

Dva dni po protestu društva so se v časniku *Jutro* oglasili tudi prizadeti občani z ugotovitvijo, da so s posegom v zelenje kopalci izgubili senco in zaščito pred prahom, breg pa oporo pred posipanjem in razpadanjem. *»Ne razumemo, kdo si je mogel zamisliti to opustošenje lepega nasada«*, se sprašujejo v prispevku in se v nadaljevanju obračajo na Olepševalno društvo, da *»nastopi v obrambo naravnih krasot celjskega mesta in da v bodoče prepreči slična nesmiselna pustošenja«*. (57)

(57) ZAC, MOC II, fasc. 61, *Jutro*,
5. 7. 1930.

Društvo je v letih 1921 do 1931 razširilo področje dejavnosti: obnovilo vrtno nasade v mestu, uredilo številne nove nasade, pridobilo (s pomočjo mestne občine) nov rastlinjak in posodobilo nasade v parku. S podporami, z darovanjem cvetlic in dobrim zgledom je spodbujalo prebivalstvo, da je tudi samo prispevalo za splošno lepšavo mestnih in zasebnih zgradb.

Leta 1932 se je predsednik na občnem zboru pohvalil, da so začeli gojiti rože, ki

jih do tedaj (*»pri nas«*) niso poznali.

Tako je po zaslugi Olepševalnega in tujskoprometnega društva postalo Celje *»mesto rož«*. (58)

(58) Orožen, n. d., str. 22, 23.

Vrednost društvenega imetja, ki je leta 1921 znašala tri tisoč din, je v desetih letih zrasla na sto petdeset tisoč din (rastline, drevesnice, inventar).

Povečan obrat društvenega vrtnarstva je imel leto za letom večje izdatke, ki jih z rednimi dohodki niso mogli več pokrivati, zato je Društvo najelo posojilo pri Celjski mestni hranilnici in z njim pokrilo proračunski primanjkljaj za leto 1930, neporavnani pa so ostali računi dobaviteljev.

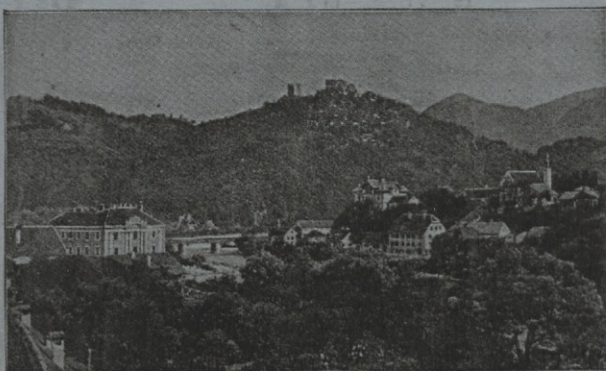
Mestna občina je v letih 1929 do 1931 znižala denarno podporo skoraj za tretjino (iz šestdeset tisoč din na triinštirideset tisoč).

Društveni izdatki so se večali, tako izdatki za vzdrževanje tujskoprometne pisarne, ki zaradi *»podpornega namena in udobnosti potujočega občinstva«* ni bila pridobitno podjetje, kot tudi stroški koncertov v parku, ki jih je prirejalo Društvo zaradi pospeševanja razvoja turizma.

Za finančno pomoč se je Društvo obrnilo tudi na Celjane, kajti *»sanacija je mogoča samo s prostovoljnimi prispevki onih, ki imajo smisel za lepoto našega mesta in onih slojev, kojim prinaša tujski promet korist ter obeta njihovim obratom nadaljnji razmah«*.

Seidlov - Meškov studenec

OLEPŠEVALNO IN TUJSKO-PROMETNO DRUŠTVO V CELJU

Šte.

Celje. 20. VI. 1932

Mestnemu načelstvu

v

CELJU.

Lesena konstrukcija cvetličnjaka, ki ga je postavila mestna občina celjska in katerega uporablja proti letni najemini Din. 24.000.-- podpisano društvo, se nahaja v tako slabem stavbnem stanju, da bo izključena njegova nadaljna uporaba v najkrajšem času.

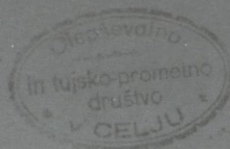
Z ozirom na derutno stanje lesenega dela stavbe, podpisano društvo ne more za svoj inventar, oz. za njega prezimovanje prevzeti nadaljne odgovornosti in je primorano mestno načelstvo nujno prositi za odpomoč. V to svrhu si dovolimo predlagati komisijonelni ogled cvetličnjaka po mestnem načelstvu. K temu ogledu izvoli mestno načelstvo povabiti tudi naše društvo. Pri tej priliki izvoli zadevna komisija poleg ugotovitve stavbnega stanja razpravljati tudi o eventualni razširitvi dosedanjega vrtnarjevega stanovanja, ki je postalo radi velike vrtnarjeve družine za vrtnarja premajhno.

Mestno
načelstvo
v CELJU

Градско
наčелство
у ЦЕЛЈУ

T.č. predsednik:

[Handwritten signature]

№ 22.6. 1932

№	Vlozna številka	Referent
I	B/2 4680 1932	- I

Svoje zahteve je Društvo želelo podpreti z utemeljitvijo, da so podobna društva v drugih krajih deležna višjih občinskih podpor, zato so poslali mestnim uradom v Ljubljani, Mariboru, Ptuju, Varaždinu, Zagrebu, Karlovcu, na Sušaku, Splitu, Sarajevu, Kamniku, Novem mestu, Kranju, na Bledu, Kranjski gori in v Beogradu dopis, v katerem so jih najprej seznanili s stanjem v Celju, ki je bilo tako:

- mestna občina celjska je prispevala za vzdrževanje nasadov triinštirideset tisoč din letno;
- plačevala je mestnega vrtnarja;
- društvo je brezplačno razpolagalo z mestnim rastlinjakom in vrtom za gojenje cvetlic;
- občina je prispevala za kurjavo šest sežnjev drv;
- pokrivala je stroške razsvetljave v rastlinjaku, kar je pomenilo, da je znašala podpora mestne občine za leto 1931, če jo preračunamo v dinarje, okroglih sto tisočakov.

Društvo v nadaljevanju navaja, da ima sto tisoč din primanjkljaja. Iz trenutne krize naj bi jim pomagala občina s povišanjem podpore. Ker drugega izhoda niso videli, so podvomili v obstoj Društva, če jim občina ne bi bila pripravljena pomagati. Tako bi morala občina sama skrbeti za vzdrževanje mestnih nasadov in za turistično propagando.

Od zgoraj imenovanih krajev je društvo želelo dobiti podatke o proračunskih sredstvih, ki so bila namenjena:

- vzdrževanju javnih nasadov,
- turistični propagandi,
- zaposlenim vzdrževalcem javnih nasadov,
- tujskoprometnim društvom.

Poizvedovanje ni bilo ravno uspešno, saj so prejeli samo tri odgovore, in sicer: iz Ptuja, Maribora in Kranja.

- Iz Ptuja so jim odgovorili, da je mestna občina namenila za vzdrževanje nasadov dvajset tisoč din, da nimajo posebne postavke v proračunu za turistično propagando niti ne tujskoprometnega društva in da Olepševalno društvo, ki je lastnik Ljudskega vrta in gostilne v njem, dobiva od občine letno tri tisoč din podpore.
- V Mariboru sta za olepšavo mesta, za javne nasade in za tujski promet skrbeli Olepševalni in tujskoprometni društvi, ki sta sodelovali z mestnim gradbenim uradom. Prvo Društvo je delovalo v mestu in je dobilo sto osemdeset tisoč din letne podpore; poleg tega mu je občina brezplačno prepustila mestno vrtnarijo z rastlinjakom in mestne ribnike. Drugo Društvo je delovalo je v magdalenskem predmestju in prejelo letno sedeminštirideset tisoč sto din podpore. S temi sredstvi sta obe društvi pokrili tudi izdatke za plačilo delavcev in nameščencev. Poleg teh sredstev, namenjenih društvoma, je mestna občina Maribor prispevala še devetsto petdeset tisoč din za turistične ustanove na Pohorju.

(59) ZAC, MOC II, fasc. 34, dopis društva in odgovori občin, 1931.

- V proračunu mestne občine Kranj v letih 1929 do 1931 ni bilo posebne postavke, namenjene vzdrževanju mestnih nasadov. Temu namenjena sredstva so bila zajeta v postavki za ceste in pota. Turistična pojasnila so tujci dobili v občinski pisarni, kjer sta bila zaposlena občinska uradnika. V preteklih dveh letih so izdali za turistično propagando šest tisoč din. Tujskoprometno društvo je bilo deležno letne podpore v znesku pet tisoč din. Za parkovne nasade, sprehajalne stezice in pota je skrbela občina. Za konec so Kranjčani še malo popoprli poročilo z izjavo: *»Iz spredaj navedenega sledi, da se nahaja tukajšnje Tujsko - prometno društvo v dokaj slabših razmerah kakor tamošnje Olepševalno in tujsko - prometno društvo, ki prejema od celjske občine prav izdatne zneske in prispevke v raznih dajatvah«.* (59)

Ne samo da je bil odziv na dopis minimalen, bil je celo nespodbuden za celjsko društvo.

Novembra so se obrnili na mestno občino, da jim nakaže denar za pokritje stroškov ureditve ograje pri železniški postaji. Ti so znašali nekaj nad dvaintrideset tisočakov. Postavitev omenjene ograje je bila odobrena že leta 1928. Občina je takrat obljubila, da *»bo prispevala v okviru možnosti«.*

Iz nadaljnje dokumentacije je razvidno, da je občina *»nekako«* pozabila na *»obljubo«*. Kakorkoli že, dejstvo je bilo, da za društvene težave ni imela toliko posluha, kot je Društvo od nje pričakovalo.

Društvo je prošnjo, ki je izzvenela bolj kot zahteva za povrnitev vloženih sredstev v navedeno ograjo, ponovilo leta 1934 in jo podkrepilo z grožnjo o razpustu Društva - kot sledi:

Med železniško postajo in pošto

»Ker delovanje podpisane družbe v dosedanjem obsegu vsled slabih gospodarskih razmer tudi po poravnavi dosedanjih obveznosti za dogleden čas ne bo več mogoče, obveščamo naslov, da nameravamo najkasneje z 31. marcem 1935 opustiti obrt trgovskega vrtnarstva in se v naprej brigati za vrtnarstvo le v toliko, v kolikor bo zahteval to interes mestne občine celjske t.j. upravljati in obdržati na višku mestne t.j. javne nasade in park.

Na ta način reduciran obrat bo po našem mnenju mogoče vzdrževati s podporo, ki nam jo podeljuje mestna občina Celjska.

V slučaju pa, da bi nam naslov odrekel naprošeno pomoč in nam s tem onemogočil sanirati društvene finance, bomo primorani na prihodnjem občnem zboru, katerega nameravamo v najkrajšem času sklicati, predlagati likvidacijo družbe, nakar bi morala občina, kot statutarno določena pravna naslednica družbe, prevzeti vse društvene agende.« (60)

Iz nadaljnje dokumentacije je razvidno, da je občina odobrila sredstva za pokritje stroškov za ograjo pred železniško postajo. Odobreni znesek je izplačala v več obrokih. (61)

Predsednik je bil od obnove Društva do nemške okupacije občinski ravnatelj Ivo Šubic, tajnik in gospodar je bil gozdarski strokovnjak Alojzij Rihteršič, blagajnik je bil do leta 1925 poštni ravnatelj Franjo Natek, od leta 1926 do leta 1938 zlatar Anton Lečnik, za njim je blagajno ponovno prevzel Franjo Natek. Član odbora je bil tudi fotograf Josip Pelikan, od ženskih predstavnic sta bili v odboru Ela Kalan (od leta 1920) in Marica Turnšek (od leta 1922); omenjeni odborniki sta skrbeli za društvene prireditve.

Število članov je sicer nihalo, vendar naj bi po besedah zgodovinarja Janka Orožna pristalo na številki štiristo, kar je vprašljivo, saj je iz poslovnega poročila marca 1937 razvidno, da je Društvo takrat imelo »le« dvesto osemdeset članov.

(62) Glede na široko razvejano dejavnost je Društvo razpolagalo z večjimi finančnimi sredstvi, katerih glavna postavka je bila podpora mestne občine, ki je znašala v štiridesetih letih povprečno sedemdeset tisočakov letno, in sicer v gotovini približno petdeset tisoč, ostalo pa kot plačilo najemnine za cvetličnjak in plačilo kurjave ter razsvetljave. (63)

V letih 1935 do 1937 je Društvo razpolagalo s sredstvi, ki jih je knjižilo kot:

- podporo mestne občine, banske uprave, okoliške občine, Celjske posojilnice, stanovskega društva trgovcev, hranilnega in posojilnega društva, hranilnice Dravske banovine, Ljudske posojilnice, turističnega urada in fotografa Pelikana;
- dohodek iz dejavnosti; od prodaje cvetlic, rastlin, vencev, listja in izkupiček od prireditev (koncertov, veselja idr.);
- članarino;
- prostovoljne prispevke, nabrane v raznih zbiralnih akcijah (kot npr. za ptičjo hrano). (64)

Zbrana sredstva so porabili za plačilo delavcev in nameščencev ter za pokritje stroškov za osnovno društveno dejavnost (vzdrževanje nasadov in drevoredov ter za

(60) ZAC, MOC II, fasc. 34, dopis družbe, 10. 11. 1934, podpisan podpredsednik Alojz Rihteršič.

(61) ZAC, MOC II, fasc. 34, spisi. Do leta 1934 se je prostor pred železniško postajo imenoval Krekov trg, pozneje Aleksandrov trg, po drugi svetovni vojni Titov trg; sedaj so mu zopet vrnilo prvotno ime - Krekov trg.

(62) ZAC, MOC II, fasc. 4, poslovno poročilo, 9. 3. 1937.

(63) ZAC, MOC II, fasc. 41, pregled podpor Olepševalnemu in tujskoprometnemu društvu v Celju v letih 1930 do 30. novembra 1940, 19. 12. 1940.

(64) ZAC, MOC II, fasc. 4, blagajniško poročilo za čas od 13. 3. 1935 do 8. 3. 1937, 8. 3. 1937.

tujskoprometno propagando).

Drevesnico si je društvo uredilo na Lanovžu in na Rajnerjevem posestvu.

Mestni svet je januarja 1930 obravnaval vlogo Olepševalnega in tujskoprometnega društva za dodelitev zemljišča v bližini mestnega pokopališča, kjer bi društvo imelo drevesnico. Zaradi pomislekov, ki so jih imeli nekateri člani sveta, si je zemljišče ogledala posebna komisija in sklenila, da dobi društvo v desetletni zakup parcelo, ki sega do jugovzhodnega roba pokopališča, in zemljišče ob Jožefovem hribu. (65)

Januarja 1941, tik pred sklepom mestnega sveta, da prevzame vzdrževanje javnih nasadov in drevoredov mestne občine, je Olepševalno in tujskoprometno društvo skrbelo za naslednje parkovne površine in nasade v skupni izmeri 88.778 m²:

- mestni park ob Savinji,
- nasade med železniško postajo in hotelom Pošta,
- nasade v Kolenčevi ulici,
- nasade in tople grede »za grofijo«,
- nasad desno od brvi ob poti, ki je vodila v park,
- nasade na Masarykovem nabrežju, vključno z otroškim igriščem in drevoredom gloga med Kapucinskim mostom in železniškim podvozom,
- nasade na Vrazovem trgu za parkom pravoslavne cerkve,
- nasad trikotne oblike med *borzo dela* in Skobernetovo hišo,
- nasad gloga na Vrazovem trgu pred mestno elektrarno,
- nasad pred Prvo osnovno šolo,
- nasade pred meščansko šolo,
- nasade na dvorišču klavnice,
- nasade pred Vojašnico kralja Aleksandra,
- nasad pred vojnim okrajem,
- nasad pred spomenikom padlim vojakom v Vojašnici kralja Petra,
- drevored na Masarykovem nabrežju do vhoda v Dirnhirnovno hišo,
- brezov drevored v Zrinjskega ulici,
- brezov drevored v Jenkovi ulici,
- lipov drevored v Tavčarjevi ulici,
- lipov drevored v Komenskega ulici,
- glogov drevored pred bolnišnico.

V brezplačnem najemu je imelo tri drevesnice v skupni izmeri 11.660 m², in sicer:

- drevesnico na Rajnerjeven posestvu, last Meščanskega oskrbovalnega zaklada,
- drevesnico na Lanovžu, tudi last Meščanskega oskrbovalnega zaklada,
- Karbevčev vrt, ki ga je dobilo društvo v uporabo na osnovi sklepa mestnega sveta 29. marca 1940.

Pri obračunu stroškov za vzdrževanje 1 m² nasada leta 1940 so dobili naslednje rezultate:

- za vzdrževanje 1 m² nasada je izdalo društvo 1,30 din;
- ob upoštevanju vseh denarnih in materialnih podpor občine je občinski prispevek znašal 1,02 din;
- ob upoštevanju samo denarne podpore pa 0,58 din letno. (66)

(65) ZAC, MOC II, fasc. 3,
zapisnika sej mestnega sveta,
31. 1. 1930 in 28. 2. 1930.

(66) ZAC, fond MOC II, fasc. 41,
Sporočilo Olepševalnega in
tujsko prometnega društva, 9.
1. 1941.

Na seji mestnega sveta 14. februarja 1941 so sprejeli sklep, ki je odločilno posegel v delovanje Olepševalnega in tujskoprometnega društva v Celju.

Poročilo Olepševalnega in tujskoprometnega društva in zapisnik občnega zbora z dne 18. decembra 1940 so obravnavali na seji občinskega finančno gospodarskega odbora 6. februarja 1941 in na seji referentov 13. februarja istega leta.

Ob upoštevanju predloga Olepševalnega društva z dne 16. decembra 1927 in glede na poročilo blagajnika na občnem zboru društva 18. decembra 1940 so na omenjenih sejah sklenili, da predložijo mestnemu svetu sprejem naslednjih ukrepov:

- S 1. aprilom 1941 naj prevzame vzdrževanje javnih nasadov in drevoredov, ki so last mestne občine oziroma meščansko oskrbovalnega sklada; mestna občina naj krije stroške iz proračunske postavke 15/3 - vzdrževanje javnih nasadov.
- Mestni svet naj razveljavi sklep mestnega sosveta z dne 10. marca 1921 o oddaji vrta za grofijo v najem celjskemu Olepševalnemu in društvu, ker bo ta vrt od 1. aprila 1941 rabilo mestno poglavarstvo za vzdrževanje javnih nasadov.
- Mestna občina in društvo naj se dogovorita glede drevesnic in inventarja.
- Mestnega uradnika - vrtnarja Martina Jelovška, ki je na osnovi sklepa mestnega sveta (7. decembra 1921) delal za društvo, naj s 1. aprilom dodelijo kmetijskemu referentu in bo od tega datuma dalje zadolžen za vzdrževanje javnih nasadov in drevoredov ter mu bodo po potrebi dodelili še vrtnarja mestnega pokopališča.
- Kmetijski referent naj naredi olepševalni delovni plan in o prevzemu del poroča gospodarskemu odboru.

Po predstavitvi navedenih predlogov je kot prvi nastopil član mestnega sveta dr. Skoberne in izjavil: *»Po sklepu finančnega in gospodarskega odbora gre tako rekoč za likvidacijo Olepševalnega in tujsko - prometnega društva. Popolnoma pa sem prepričan, da bo mestna občina z novim sistemom mnogo bolj obremenjena kakor je bila do sedaj. Po tem sklepu bo odpadel faktor, ki je s svojim nesebičnim delovanjem mnogo prispeval k olepšanju mesta. V društvu bo izginilo vsako veselje do dela ter bo odpadlo mnogo članarine in drugo.*

Jasno je, da mestna občina kot javna korporacija ne bo mogla biti tako agilna kot privatna oseba ter bo tudi za vsako stvar izdala najmanj 50% več kot privatni podjetnik...

S predlogom bi se sicer strinjal, če bi morda društvo svoje posle zanemarjalo. Vsakdo pa mora priznati, tudi če ne bi bil prijatelj društva, da so celjski nasadi prvovrstno urejeni, tako, da se temu vsak tujec čudi in se iz tega vidi, da nekdo pridno na tem dela. To je plod privatne iniciative. Ponovno poudarjam, da mestna občina ne bo tega dosegla in napravila. Kar se pa tiče likvidacije je to isto, kakor če bi na primer občina prevzela gasilstvo, pa bi društvo smelo še po svojih članih naprej gasiti. Vsekakor je zelo nevarno privatno iniciativo kratko malo izločiti.«

Dr. Skoberne je vztrajno zahteval, da o predlogu temeljito razpravljajo.

Enako stališče je zagovarjal tudi član mestnega sveta Lečnik, ki je bil mnenja, da omenjeni predlog predstavlja nezaupnico društvu. Pomisleke sta izrazila tudi člana mestnega sveta Rischner, ki je poudaril, da je društvo odlično opravljalo svoje delo in izrazil dvom v uspešnost olepševalnih del, ko bo le-te prevzela mestna občina. Dr. Zdravko Kalan pa je opozoril na pomen privatne spodbude, ki bi s sprejetjem teh sklepov popolnoma odpadla, kar bi pomenilo približno sto tisoč din manj za tovrstno dejavnost.

V razpravi sta »na nasprotni strani« sodelovala referent Oskar Černelč, ki je neomajno vztrajal pri sprejemu predlogov finančnogospodarskega odbora, in član mestnega sveta Fazarinc, ki je svoje stališče zagovarjal: *»Tu ne gre za likvidacijo društva, temveč le za prevzem zemljišča, nasadov in drevoredov v lastno oskrbo, kar nikakor še ni vzrok, da bi društvo morali likvidirati. Društvo lahko vedno sodeluje in mu bo mestna občina hvaležna, če bo dajalo iniciativo in predloge za olepšanje mesta. Tu gre le za to, da vrši mestna občina to, kar spada v njen delokrog in da je na lastni zemlji sama gospodar.«*

Ker je referent vztrajal pri sprejemu predlogov finančnega in gospodarskega odseka, je dal predsednik dr. Alojz Voršič predloge na glasovanje; od petindvajsetih prisotnih članov mestnega sveta je za sprejetje navedenih predlogov glasovalo osemnajst članov. (67)

Tujskoprometna zveza »Putnik« Maribor je po prejetju navedene odločitve opozorila celjsko občino na morebitne negativne posledice z dopisom naslednje vsebine: *»Skrb za javne nasade, za urejanje drevoredov in parkov ter v splošnem za polepšanje zunanjega lica kraja je bila že od nekdaj, v vseh turističnih krajih na področju zveze, prepuščena privatni iniciativi. To ni bilo slučajno temveč rezultat izkustev in zaključkov, do katerih so prišli zainteresirani krogi, kakor v inozemstvu, tako tudi pri nas. Prišli so do prepričanja, da je ustanova privatne iniciative dovolj prožna in kot predstavnik vseh zainteresiranih stanov in privatnikov, torej kot vir pobud z vseh strani najbolj pripravna, da svoji svrhi primerno pravilno rešuje vprašanja polepšanja turističnega kraja kot važen pogoj za uspešen razvoj tujskega prometa. Pri takem pojmovanju pa je bilo razen tega odločilne važnosti tudi finančno vprašanje. Občinske uprave bi težko žrtvovale vsa znatna sredstva, potrebna za delovanje v prizadevanju, da se polepša zunanje lice turističnega kraja ter da se ustvarijo tudi drugi pogoji, ki so potrebni za uspešen razvoj tujskega prometa. Ustanove privatne iniciative so bile tudi v tem pogledu dovolj prožne; za izvrševanje svojih nalog so poiskale in našle razne vire dohodkov: članarine, privatne zbirke, prispevke raznih javnih ustanov, rodoljubov in lokalnih patriotov, na razvoju tujskega prometa posredno ali neposredno zainteresiranih krogov itd., dohodke koncertov in družabnih prireditev, dohodke lastnih podjetij.*

Občinske uprave so bile tem ustanovam hvaležne za njihovo sodelovanje in za njihovo podporo, naravno pa je, da si je občina pridržala pravico nadzora in vpliva na delovanje teh ustanov, na katerem je zelo zainteresirana sama občina turističnega kraja. Tako so se sčasoma v vseh pomembnejših turističnih krajih v Sloveniji ustanovila, in še danes uspešno delujejo, olepševalna in tujsko prometna

(67) ZAC, fond MOC II, fasc. 41, izvleček iz zapisnika javne seje mestnega sveta, 14/2-1941; predlog finančnogospodarskega odbora ter sklepa seje referentov, 6. in 13. 2. 1941.

društva.

V Celju je bilo tako društvo ustanovljeno že pred 70 leti ter je prav posebno v svobodni Jugoslaviji skozi vsa leta z velikim uspehom in požrtvovalnostjo skrbelo za polepšanje zunanjega lica mesta in zunanjih privlačnosti, predvsem za tujce in turiste.

Z uvodno navedenim sklepom mestnega sveta celjskega bi mestna občina celjska od Olepševalnega in tujsko prometnega društva prevzela upravo vrtnarije in javnih nasadov, odvzela bi torej društvu večji del skrbi za polepšanje mesta. Ta skrb predstavlja za sorodne ustanove, ravno v mestih, večji in pomembnejši del delovanja v okviru splošnega prizadevanja za razvoj krajevnega tujskega prometa. Razveseljiva je želja mestne občine celjske, da prevzame v svojo upravo tudi to delovanje, ki je največjega pomena za razvoj in turistično privlačnost mesta, vendar pa se bojimo, da mestna občina za enako delo iz svojih rednih sredstev ne bo mogla žrtvovati tolikih zneskov, kakor jih je do sedaj skozi leta žrtvovalo Olepševalno in tujsko prometno društvo. Znano nam je, da je Olepševalno in tujsko prometno društvo v Celju iz raznih, že prej v splošnem nakazanih virov zbralo letno do din 100.000 in ves ta denar žrtvovalo za svoje delovanje, v prvi vrsti za povečanje zunanje turistične privlačnosti mesta Celja in njegove bližnje okolice. To so bili vsekakor zneski, ki jih bo mestna občina iz svojih sredstev v bodoče težko utrpela. Zato smatra Zveza, da bi bilo prav in v interesu same mestne občine, če bi se uprava vrtnarije in javnih nasadov, kakor drugod tudi v Celju, še naprej prepustila Olepševalnemu in tujsko prometnemu društvu, pri čemer je mestni občini vsak čas dana možnost, da v vsakem pogledu uveljavi svoj vpliv na tozadevno delovanje društva.» (68)

(68)ZAC, MOC II, fasc. 41, dopis
Tujskoprometne zveze Putnik-
Maribor, 29. 3. 1941.

Celje - pogled s Starega gradu

Celje -
turistični
kraj

Na osnovi uredbe o pospeševanju turizma (Ur.l. št. 138/21, leto 1936) je izdala osrednja vlada Pravilnik o proglasitvi turističnih krajev in načinu pobiranja in porazdeljevanja taks na bivanje obiskovalcev teh krajev.

Za turistične so smatrali tiste kraje, ki so bili zanimivi in privlačni za obiskovalce zaradi podnebja, termalnih izvirov, posebnih zgodovinskih in umetniških spomenikov, naravnih lepot in pojavov, rastlinstva in živalstva, narodne noše, ljudskih običajev in drugih turističnih zanimivosti ter so izpolnjevali predpisane zahteve v zvezi z oskrbo in nastanitvijo obiskovalcev.

Upoštevalej navedene pogoje so turistične kraje delili na:

- klimatske (obmorske, planinske), glede na lego in zdravilni značaj podnebja;
- kopališke, glede na sestavo in zdravilnost vrelcev;
- splošno turistične kraje, ki so privabljali turiste zaradi zgodovinskih, etnoloških, kulturnih in naravnih zanimivosti.

Za vse turistične kraje so bile poleg navedenih pomembne še naslednje značilnosti:

- zemljepisna lega kraja,
- zdravstveno stanje prebivalstva,
- higiensko stanje kraja - urejen vodovod in kanalizacija,
- urejen naravni ali umetni park ter urejeno kopališče ob morju, jezeru ali reki, oziroma zgrajen primeren bazen,
- električna razsvetljava,
- gostinski obrat večjega obsega (hotel, gostišče) in zadostno število zasebnih sob,
- ugodne prometne povezave (železnica, cesta, plovna pot).

Odlok o proglasitvi določenega kraja za turistični kraj je izdal minister za trgovino in industrijo na osnovi vloge občinske uprave, mestnega poglavarstva ali turističnega sveta in na predlog pristojne banske uprave. Pri klimatskih in kopaliških krajih je bilo potrebno še soglasje ministra za socialno politiko in narodno zdravje.

Proglasitev za turistični kraj je potegnila za seboj vrsto aktivnosti, s katerimi naj bi poskrbeli za lepše in bolj zdravo okolje:

- varstvo in vzdrževanje umetniških in zgodovinskih spomenikov ter naravnih lepot in znamenitosti;
- urejanje kraja in okolice: regulacijo vodotokov, elektrifikacijo naselij, povečano skrb za izboljšanje zdravstvenih in higienskih razmer;
- urejanje parkov, zelenic in nasadov: širitev parkovnih površin, urejanje in gradnjo kopališč, postavljanje potrebnih turističnih objektov;
- razvoj prometnih povezav in nastanitvenih obratov;
- organizacijo kulturnih, umetniških, zabavnih, športnih in gospodarskih prireditev ter akcij, ki bi lahko posredno ali neposredno vplivale na privabljanje izletnikov.

Pravilnik je dopuščal možnost pogojne (začasne) proglastitve za turistični kraj in tistim turističnim krajem, ki niso v celoti izpolnjevali pogojev, postavil zahtevo, da odpravijo pomanjkljivosti najkasneje v dveh letih po razglasitvi. Po tem roku so kraje, ki niso v celoti izpolnjevali predpisanih pogojev, črtali iz seznama turističnih krajev. (69)

(69)Pravilnik o proglašanju turističnih krajev in načinu pobiranja in porazdeljevanja taks na bivanje obiskovalcev teh krajev, 22. 12. 1936, uredba osrednje vlade št. 44, Ur. l. VIII/ 8, 1937.

Z razglasitvijo Celja za turistični kraj je Olepševalno in tujskoprometno društvo dobilo predvsem moralno podporo pri prizadevanjih za čisto, zdravo in lepo urejeno okolje.

Na občnem zboru marca 1937 je predsednik izpostavil več problemov, in sicer:

- onesnaženje Savinje,
- gradnjo novega kopališča ob Savinji,
- postavitve noriškega vojščaka na Dečkov trg,
- postavitve vremenske hišice,
- ureditev nasadov pri železniški postaji,
- modernizacijo pločnikov,
- obnovitev državne ceste,
- sistemsko ureditev mestne kanalizacije...

ter predlagal sprejetje petletnega turističnega programa s prednostno nalogo - izgradnjo kopališča na Savinji.

**Celje - Hausbaumovo
kopališče na Savinji
(Pri Gozdni hiši)**

Predsednik se je skliceval na dejstvo, da se (na osnovi državnih predpisov) s turizmom lahko ukvarjajo le tisti kraji, ki so urejeni in pripravljeni na sprejem mednarodnih gostov. Pogoji, ki jih je moral izpolnjevati določen kraj z oznako »turistični«, so bili zakonsko določeni, zato je društvo upravičeno računalo, da mu bo država pomagala in ga podpirala v prizadevanjih za izvedbo turističnega programa. Pomoč države so prvenstveno pričakovali pri ureditvi Savinje, kajti onesnažena Savinja je pomenila glavno oviro pri razvoju turizma v Celju.

Dejstva, ki jih je predsednik navedel v poročilu, kažejo, da se je večje onesnaženje Savinje pojavilo leta 1936: *»Izza lanskega leta vali tudi Savinja, ki je bila do tedaj kristalno čista in je kot taka uživala sloves v tu in inozemstvu, skoraj kot črnilo temno vodo z mastnimi penami, ki jih opažaš skoraj do Zidanega mosta. Tudi Savinja je torej postala žrtev industrije in premogovnikov in skoraj nič ne zaostaja za umazano Savo, ki teče med romantičnimi pečinami od Hrastnika dalje.*

Že lansko leto je umazana Savinja prepodila mnogo tujcev iz Celja, domačinom pa je zagrenila tolikanj priljubljeno kopanje v njej...«

Glavni onesnaževalci Savinje so bili: premogovnik v Zabukovici, premogovnik v Libojah, keramična tovarna v Libojah, tkalnica v Sv. Pavlu pri Preboldu in tovarna usnja v Šoštanju.

Največje onesnaženje vode je povzročalo pranje premoga brez ustreznih čistilnih naprav. Kot glavni krivec je bil izpostavljen rudnik v Zabukovici, ki je bil državno podjetje in je leta 1936 na podlagi dovoljenja okrajnega glavarstva v Celju začel uporabljati napravo za pranje premoga. Pri tem je uporabljal vodo iz potoka Artišnica (pritok Savinje) in jo onesnaženo spuščal nazaj v strugo ter tako povzročal (posredno) onesnaženje letoviških krajev Žalec, Celje, Laško in Rimske Toplice.

Pri prizadevanjih Olepševalnega in tujskoprometnega društva in celjske občine za odpravo pomanjkljivosti je bil viden uspeh le pri zasebnih ustanovah, pri državnih pa ne.

Vire onesnaženja v Libojah, Zabukovici in Slovenj Gradcu so si ogledale posebne komisije. Na njihovo pobudo je okrajno glavarstvo Slovenske Konjice izdalo odločbo, na podlagi katere je moral Woschnagg pri tovarni usnja do 1. maja 1937 izpopolniti čistilno napravo, in okrajno glavarstvo Celje - odločba št. 1.323/4-37, s katero je prepovedalo keramični tovarni v Libojah odlaganje ogorkov in odpadkov v vodotok Bistrica ter premogovniku v Libojah uporabo vode iz potoka Stiska za pranje premoga.

Državni premogovnik v Zabukovici se je izognil naravovarstvenim ukrepom, *»ker bi taka prepoved ogrožala rudnik v Zabukovici v svojem obstoju, kar bi bilo v narodno gospodarskem in socialnem pogledu kvarno ne samo za rudnik, temveč tudi za vse okoliško prebivalstvo«*.

V nadaljevanju se je predsednik Društva skliceval na škodo, ki jo je onesnažena Savinja povzročala neposredno turizmu in posredno narodnemu gospodarstvu turističnih krajev ob njej.

Dejstvo je, da je bila v tistem času Savinja nesporno pomemben dejavnik pri razvoju turizma, zato je društvo predlagalo, naj mestna občina posreduje pri banski upravi v Ljubljani in če tu ne bi bilo uspeha, pri ustreznih ministrstvih v Beogradu. V poslanstvu naj bi sodelovali predstavniki Olepševalnega in tujskoprometnega društva ter celjskih pridobitnih organizacij, katerih razvoj je bil odvisen od turizma.

Prvi pogoj za razvoj turizma in gradnjo kopališča na Savinji je bila odstranitev vzrokov, ki so povzročali onesnaženje (pritokov) Savinje - oziroma kot kažejo spisi, predvsem rešitev vprašanja pranja premoga pri rudniku Zabukovica. (70)

(70)ZAC, MOC II, fasc. 4,
poročilo predsednika na
občnem zboru, 9. 3. 1937.

V poslovnem poročilu je predsednik Društva na občnem zboru 9. marca 1937 primerjal izgled Celja po prvi svetovni vojni s trenutnim stanjem in dejal: *»Kako je izgledalo Celje še v svetovni vojni pred kolodvorom - sedanje moderno kultivirane grede so bile pohojene trate, Masarykovo nabrežje je bilo pustinja, ki je sedaj najlepša promenada, kako divje je bilo zemljišče okoli pravoslavne cerkve, ki je sedaj lično urejeno, gozd kolov za sušenje perila na Masarykovem nabrežju, je zbujal upravičeno kritiko tujcev in domačinov, kako žalostno sliko so nudile fižolovke v Kolenčevi ulici nasproti monumentalne zgradbe I. hrvatske štedionice, kjer so sedaj dragoceni in tolikanj občudovani nasadi s pestrimi dalijami, ki jih tam gojimo cca 150 vrst!«*

V poročilu je opozoril tudi na novo stanje, ki ga je društvu prinesla združitev mestne in okoliške občine avgusta 1935, in na stanje celjske turističnogostinske ponudbe, ki jo je ocenil kot neprimerno, kajti leta 1937 Celje še ni imelo niti enega hotela s tekočo vodo v sobah in tudi ostala oprema je bila pomanjkljiva. Med najnujnejše aktivnosti, ki bodo pripomogle, da mesto ohrani status turističnega kraja, je uvrstil:

- preprečitev katastrofalnega onesnaženja Savinje in gradnjo kopališča na levem bregu reke;
- ureditev odvažanja smeti, ki naj bi ga izvajala mestna občina; do takrat so smeti odvažali neorganizirano in na odprtih vozovih, da so se raztresale po ulicah, kar je bilo, kot piše v poročilu, *»triumf primitivnosti«*;
- preusmeritev avtomobilskega prometa skozi Celje (zaradi slabo vzdrževanih prometnih poti, se je promet izognil Celju), kar bi dosegli s popravilom ceste Rimske Toplice - Zidani Most;
- ureditev državne ceste skozi Gaberje in izboljšanje ceste Vransko - Ljubljana, da se bo po njej lahko odvijal mednarodni avtomobilski promet;
- poostreitev nadzora nad prometom - vozniki avtomobilov in kolesarji: *»Da bo tudi v tem pogledu zavladal zaželeni red. Važnost bo polagati, da avtomobili v Celju ne bodo poljubno parkirani, ampak bodo jih njihovi imetniki postavljali na zato... odrejena mesta«*;
- poenotenje svarilnih in opozorilnih tabel - predlagal je položene table z belimi črkami na temno modrem polju in z morebitnimi rdečimi puščicami;
- ponatis reklamnih letakov, ker jih je pričelo zmanjkovati.

Društvo je predvidevalo, da bi naštete naloge prevzela ali občina ali banovina ali država.

Olepševalno in tujsko-prometno društvo v Celju.
Zadeva: Turistični program za Celje.

Mestnemu poglavarstvu

V

C E L J U .

V Službenem listu števil 138/21 iz leta 1936 je bila objavljena uredba o pospeševanju turizma, ki sistematsko urejuje turistično delo.

Na podlagi te uredbe je bil v službenem listu kr. banske uprave dravske banovine od 27.I.1937, kos 8. pod števil 44 objavljen pravilnik o proglašanju turističnih krajev, načinu pobiranja in porazdeljevanja takse na bivanje obiskovalcev teh krajev.

Na osnovi tega pravilnika je bilo z rešenjem ministrstva trgovine in industrije od 22.XII.1936 II.br. 47743/3 proglašeno mesto Celje za turistični kraj v ožjem pomenu /Služb.list kr.banske uprave od 27.I.1937, števil 45/8.

Po čl.5.pravilnika o proglašanju turističnih krajev se smatrajo za turistične kraje v ožjem pomenu vse tiste občine ali deli ene občine, ali skupina delov več občin, ki privlačujejo obiskovalce s svojimi posebnimi zgodovinskimi ali umetniškimi spomeniki, prirodnimi lepotami ali pojavi, razstlinstvom ali živalstvom, narodno nošo in običaji, ali drugimi turističnimi znamenitostmi.

Poleg teh splošnih pogojev je za turistične kraje neobhodno še to, da imajo preiskušene in uradno preverjene podatke o zahtevah, naštetih v točkah 5,6,7,8 in 9 člena 3.navedenega pravilnika, to je, da izkazujejo:

pravilno higijensko stanje, imajo obče koristne higijenske ureditve /vodovod, kanalizacijo itd./ -točka 5,

da imajo najmanj en lepo urejen javen umeten ali priroden park in kopalnišče ob reki ali umetnem bazenu - točka 6,

da imajo napeljana električno razsvetljavo v kraju -točka 7.

da imajo najmanj en gostinski obrat večjega obsega /hotel, penzijo, restavracijo ali gostišče- estajališče/ in zadostno število udobnih zasebnih sob za sezonsko oddajanje v najem -točka 8 ter

ugodne dohodne ceste in prometne zveze -točka 9.

Namen proglasitve krajev za turistične kraje je, da se v dotičnih krajih sistematično izvaja organizirano delo za pospeševanje turizma i.s. zato, da se privabita in olajšata obisk in bivanje obiskovalcev in se v ta namen izvajajo potrebna dela javnega in zasebnega značaja.

Prva stran
 Turističnega
 programa za
 Celje, ki ga je
 društvo
 predlagalo
 Mestnemu
 poglavarstvu v
 letu 1937.

Zadnja (deveta)
stran

Turističnega
programa za
Celje, ki ga je
društvo
predlagalo
Mestnemu
poglavarstvu v
letu 1937.

š a n j a v n a j k r a j š e m č a s u
p o š l a .

- . -

V času izvajanja svoje turistične petletke pa naj bi mestna občina bila trajno v stiku z državno in banovinsko upravo in sresko cestno upravo, da bi te odstranile one hibe, ki sprečujejo porast tujskega prometa v Celju in izvedle one naprave, ki zamorejo naše mesto turistično dvigniti in mu s tem pripomoči do boljšega gospodarskega napredka. Tako naj bi mestna občina.

1/ Ponovno in stalno dajala pobudo za ureditev državne ceste Maribor-Celje-Ljubljana;

2/ stalno zasledovala uvedbo avtomatske telefonske centrale;

3/ ponovno zahtevala uvedbo celonočne telefonske službe, ki traja sedaj le do 24 ure;

4/ zahtevala večjo pažnjo pri izvajanju cestno-polijskih predpisov.

Urediti bi bilo hojo pešcev na najprometnejših krajih, tako n. pr. v ulici dr. Gregorja Žerjava, na Glavnem trgu in Kralja Petra cesti.

Urediti bi bilo vožnje biciklistov na navedenih komunikacijah.

Urediti bi bilo končno garažiranje avtomobilov.

Vztrajati bi bilo na rigoroznem izvajanju cestno-polijskih predpisov. Čim bi se cestna policija dvignila, naj bi se ukinila prepoved voženj z motocikli skozi Prešernovo ulico, Glavni trg in čez Kralja Petra cesto.

Prepovedalo naj bi se oddajanje signalov s trobili, s strani avtomobilistov ponoči, kakor je to prepovedano n. pr. že v Ljubljani in Zagrebu in drugih mestih .

Skušalo naj bi se prestaviti promenado iz ulice dr. Gregorja Žerjava v kako drugo primernejšo komunikacijo, n. pr. v Prešernovo ulico od glavne zaloge tobaka do Narodnega doma. Da bi se to doseglo naj bi se ta ulica velikomestnejše, morda po vzorcu Aleksandrove ceste v Mariboru, razsvetila.

- . -

Končno si usojamo mestno občino naprositi, da blagovoli pričujočo predloge našega društva obravnava-
vati k o t n u j n e .

Celje, dne 28. decembra 1937.

Predsednik:
Šubič s.r.

Predsednik je kot državno nalogo omenil tudi posodobitev telefonije, kar je utemeljeval z naslednjim: »*Od države, ki je proglasila mesto Celje za turistični kraj, moramo končno terjati in zahtevati izboljšanje telefonskih prilik. Celje ima slabe, zastarele telefonske aparate; drogovi, ki posredujejo dovode, so preobremenjeni, kvarijo estetsko sliko nasadov in vrtov in onemogočajo nadaljnje priključke. Skratka sedanje telefonsko omrežje celjsko naravnost kriči po avtomatski telefonski centrali. Mesto Celje pa ima tudi pravico do tega, saj je tretje največje mesto v dravski banovini in star letoviščarski kraj*«.

Celje je imelo tedaj dvesto petintrideset telefonskih naročnikov. (71)

Olepševalno in tujskoprometno društvo je na podlagi proglasitve Celja za »*turistični kraj v ožjem pomenu besede*« izdelalo turistični program za Celje za obdobje petih let, v katerem je uvodoma ugotovilo dejansko stanje glede izpolnjevanja pogojev, ki jih predpisuje pravilnik o proglasitvi turističnih krajev.

V celoti oziroma vsaj delno so bili izpolnjeni naslednji pogoji:

- urejen vodovod in delno kanalizacija;
- lepo urejen park in negovani javni nasadi;
- napeljana električna razsvetljava;
- zadovoljivi hotelski in gostinski lokali.

Turistični program so razdelili na več poglavij in določili kot prednostne naslednje naloge:

- gradnjo kopališča in higiensko ureditev mesta,
- ureditev komunikacij in orientacijskih ter opozorilnih napisov,
- ureditev, oziroma obnovitev najlepših celjskih spomenikov,
- ureditev (občasne) razsvetljave najlepših kulturnih spomenikov,
- ureditev ulične razsvetljave,
- ureditev nasadov in namestitev klopi,
- ureditev prometnih zvez in pripomočkov,
- ureditev mestne knjižnice in muzeja,
- ureditev vodotokov in mestne kanalizacije. (72)

Navedeni program so obravnavali na seji mestnega sveta 8. aprila 1938 in ga soglasno odobrili ter se zanj zahvalili Društvu in njegovemu predsedniku mag. Šubicu. (73)

Mestni svet je na seji 1. junija 1938 sprejel sklep o dodelitvi sredstev za izdelavo načrta za kopališče na Savinji, ki bi bilo po takratnih merilih najmodernejšo v državi. Predvidevali so zajezitev Savinje; tako bi dobili 1300 m dolg in 60 m širok naravni bazen, ki bi omogočal plavanje, skoke v vodo, jadranje ter vožnjo z navadnimi in motornimi čolni.

Pri odločanju o gradnji kopališča so se še kako dobro zavedali, da je pogoj za uspešnost projekta predvsem čista Savinja.

Glede ureditve kopališča so menili: »*Novo kopališče bo pripomoglo Celju do novega razmaha in privabilo semkaj številne letoviščarje, ki žele uživati krepilne kopeli Savinje - reke, ki je zaradi svoje izredne toplote in zdravilnosti, znana in cenjena v tu - in inozemstvu. Vsi naporu mestne občine pa bodo zaman,*

(71) ZAC, MOC II, fasc. 4, poročilo predsednika na občnem zboru, 9. 3. 1937. Za pridobitev avtomatske telefonske centrale je mestni svet sestavil spomenico in jo poslal predsedniku ministrskega sveta, ministrstvom za pošto, telegraf in telefon, za notranje zadeve, za finance in za trgovino, obrt in industrijo, Kraljevi banški upravi Dravske banovine v Ljubljani, Direkciji za pošto in telegraf v Ljubljani in upravi pošte v Celju; fasc. 15, Spomenica, 26. 2. 1937.

(72) ZAC, MOC II, fasc. 24, Turistični program za Celje, njegova izvedba v dobi petletke, 28. 12. 1937. Program je predvideval tudi gradnjo čistilne naprave za odpadne in meteorne vode, ki jo je Celje dobilo šele na pragu enaindvajsetega stoletja, ko so z mednarodno pomočjo zgradili Centralno čistilno napravo pri Tremarjih.

(73) ZAC, fond MOC II, fasc. 24, izvleček iz zapisnika javne seje celjskega mestnega sveta, 8. 4. 1938.

če se pravočasno ne odpravi onesnaženje Savinje in ne doseže zopet one krasne čistoče savinjskega vodovja, s kakršno smo se ponašali še nedavno.»

Glavna ovira za gradnjo kopališča je bila onesnažena Savinja, mestna občina pa je bila brez moči pri odstranitvi le-te. Zato je mesto v zvezi s tem problemom predložilo spomenico kraljevi upravi Dravske banovine, ministrstvu za trgovino in industrijo, ministrstvu za rudnike in gozdove, rudarskemu glavarstvu in okrajnemu glavarstvu v Celju 15. januarja 1937. A ker ni bilo pravega odziva, je 9. avgusta 1938 mesto ponovno poskusilo s spomenico, ki jo je poslalo: ministrstvom za trgovino in industrijo, za gozdove in rudnike, za socialno politiko in narodno zdravje; kraljevi upravi Dravske banovine; rudarskemu glavarstvu v Ljubljani; okrajnima glavarstvom v Celju in Slovenj Gradcu; Turističnemu svetu Dravske banovine v Ljubljani; Higijenskemu zavodu v Ljubljani ter tujskoprometnima zvezama za Slovenijo v Ljubljani in za mariborsko oblast v Mariboru.

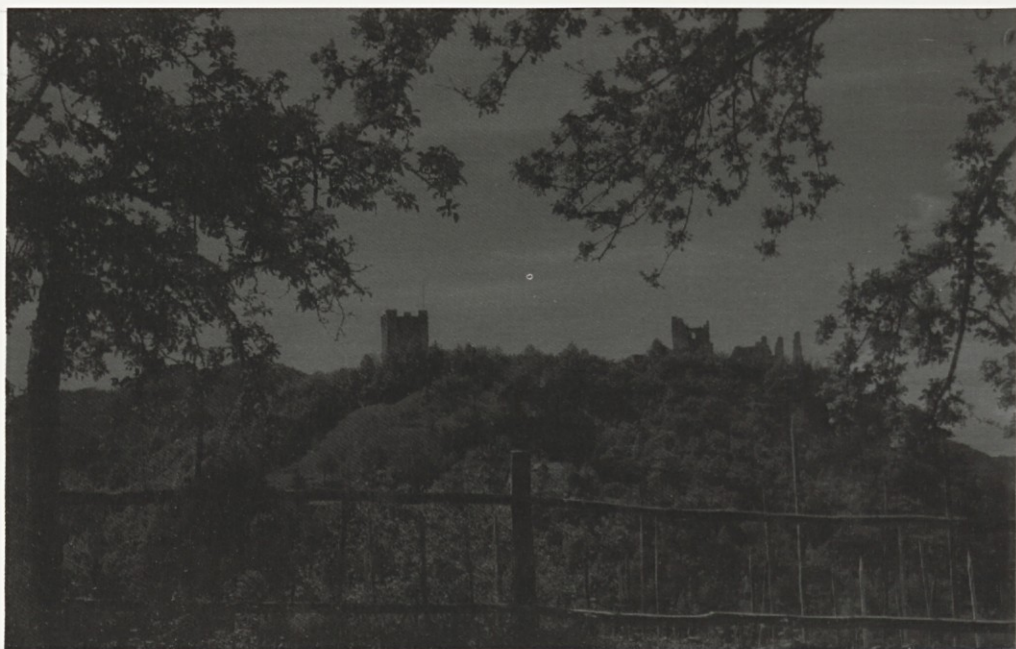
V tej spomenici so natančno razložili problematiko onesnaženja, prosili in zahtevali naslovljence, da:

- poostrijo nadzor nad odplakami industrijskih podjetij in premogovnikov;
- strogo ukrepajo proti onesnaževalcem Savinje;
- prepovejo pranje premoga rudnikoma v Zabukovici in Libojah;
- obnovijo zahtevo za novo čistilno napravo pri Woschnaggovi usnjarni, če obstoječa ne bo zadovoljila zahtevam;
- obravnavajo onesnaženje Savinje in njenih pritokov prednostno in tako omogočijo Celju, da obdrži status turističnega kraja.

Spomenico so zaključili s pozivom: *»Mestni svet celjski ponovno apelira na podporo vseh kompetentnih oblastev in jih prosi za energično pomoč, sklicujoč se na dejstvo, da mesto Celje s čisto Savinjo stoji in pade.«* (74)

Prizadevanja društva za lepo in človeku prijazno okolje je prekinila druga svetovna vojna.

(74) ZAC, fond MOC II, fasc., 4,
Spomenica mestnega sveta
celjskega, 9. 8. 1938.

Stari grad - pogled s severa
s ceste na grad

Arhivski viri

ZAC - Zgodovinski arhiv Celje

- MOC I - fond: Mestna občina Celje I. del, 1850 - 1918, fasc.: 2-7, 14, 15, 17-19, 72, 74, 75, 83, 92, 119 in 131.
- MOC II - fond: Mestna občina II. del, 1919 - 1941, fasc.: 1-4, 14, 24, 26, 34, 41, 51, 61 in 68.

Literatura

- Gubo, Andreas: *Geschichte der Stadt Cilli vom Ursprung auf die Gegenwart*, Graz, 1909.
- Orožen, Janko: Rast celjskega mesta in zgodovina olepševalnega društva, *Celje in olepševalno društvo, Ob tridesetletnici olepševalnega in turističnega društva*, Celje, 1955.
- Vatovec, Fran: Politični časniki - Domovina, Celjski turizem; Politični časniki - Nova doba, Olepševalno društvo v Celju, *Celje in olepševalno društvo, Ob tridesetletnici olepševalnega in turističnega društva*, Celje, 1955.

Povzetek

Z vprašanjem olepšave mesta so se začeli ukvarjati že v 18. stoletju. Prvi park so zasadili leta 1828 na Glaziji, kjer so uredili drevorede in sprehajalne poti. Leta 1856 je profesor Ivan Orešnik tik ob Savinji zasadil prvi drevored in s tem položil temelj mestnemu parku. Te akcije so bile v glavnem delo posameznikov.

Mestno olepševalno društvo je bilo ustanovljeno leta 1871. Glavne naloge društva so bile: skrb za olepšavo mesta in njegove okolice, odstranjevanje obstoječih nepravilnosti, preprečevanje namestitve estetsko spornih naprav in skrb za prijetno bivanje domačinov in tujcev. Sredstva za delovanje je društvo pridobivalo s članarino in prostovoljnimi prispevki.

Društvo je v prvem obdobju delovanja veljalo za nemško, čeprav so v njem delovali tudi Slovenci. Po prevratu leta 1919 so Nemci društvo razpustili z obrazložitvijo, da nimajo sredstev za delovanje. Delovanje društva so Slovenci leta 1920 obnovili. Leta 1923 se je društvo vključilo v Zvezo za tujski promet v Ljubljani, prilagodilo pravila in se preimenovalo v *Olepševalno in tujskoprometno društvo v Celju*.

V tem obdobju so skrbeli za mestni park, obstoječe nasade in drevorede ter uredili nekaj novih nasadov in drevoredov. Leta 1927 so razširili dejavnost na vzgajanje cvetlic in okrasnih rastlin v toplih gredah in rastlinjakih.

Z razglasitvijo Celja za turistični kraj je Olepševalno in tujskoprometno društvo dobilo predvsem moralno podporo pri prizadevanjih za čisto, zdravo in lepo urejeno okolje. V petletnem turističnem programu, ki so ga sprejeli leta 1937 so kot prednostno nalogo sprejeli gradnjo kopališča in higiensko ureditev mesta in prav pri tem so naleteli na največjo oviro - onesnaženo Savinjo, ki je bila zaradi industrijskih odplak slaba popotnica za razvoj turizma.

Vsebina

Ustanavljanje in delovanje društev - zakonska osnova4
Celjska društva do leta 19418
Mestno olepševalno društvo, 1871 - 191910
Celjsko olepševalno društvo, Olepševalno in tujskoprometno društvo v Celju, 1920 - 1940/4118
Celje - turistični kraj32
Viri in literatura41
Povzetek41

Mestni park - kostanjev drevored ob Savinji v eni izmed številnih poplav

71
ISSN C 500-8735
LEPO MESTO® EDICIJA I87I
glasilo Turističnega društva Celje 71 / leto XLVI / december 2006

Kolofon

Olepševalno in turistično društvo v Celju 1871 - 1941

Avtorica / dr. Ivanka Zajc Cizelj

Glavni urednik / **Matija Golner**
Uredniški odbor / **Matija Golner, Brane Goropevšek, Aleš Stopar**
Lektoriranje / **Vesna Vidovič, Aleš Stopar**
Oblikovanje / **Matija Golner**
Slikovni material / **Zgodovinski arhiv Celje**

Digitalna montaža/ **Golnerbiro**
Tisk / **Grafika Gracer**
Naklada / **500 izvodov**

Založilo / **Turistično društvo Celje, Cesta na grad 78, 3000 Celje**
tel: 03 492 6920, fax: 03 492 6921
E-mail: info@td-celje.si
[Http://www.td-celje.si](http://www.td-celje.si)

Za pomoč pri izdaji Zbornika se zahvaljujemo: Zgodovinski arhiv Celje, Grafika Gracer Celje, Mestna občina Celje,

TURISTIČNO/DRUŠTVO/CELJE
USTANOVLJENO
1871

Celje - skladišče
D-Per
400/2006

COBISS

Handwritten letter in German:

Handwritten text:
 An den
 Stadtrat
 Cilli

Handwritten text:
 Auf Grund der 662. Vergemeinde-
 paragrafen für die Reichsstadt Cilli, welche am
 21. Jänner 1867, L. F. Nr. 407, 1. Artikel der
 Landesgesetz für die Vereinigung des
 auf der Kaiserlichen Wälder, zu finden
 die Gemarkung der Reichsstadt Cilli, gemäß
 kaiserlicher k. k. Patenturkunde vom 13. Jänner 1867
 durch die Kaiserliche Regierung Cilli, am 11.
 März 1867, L. F. Nr. 407, 1. Artikel, zu
 genehmigt.

Handwritten text:
 In dem Sinne der Nachweise, mit
 Begründung auf den Antrag vom 15. Jänner
 1897, L. F. Nr. 407, 1. Artikel.

Handwritten signature:
 Karl am 25. Juli 1907
 Vom k. k. k. Landesauschuss

Handwritten signature:
 Hermann Graf Blum

Official stamp and handwritten notes:

Mestno
 načelnstvo
 v CELJU

Číslo
 371

1. 1. 1907
 2. 1. 1907
 3. 1. 1907

Vijetan (na prošaru) 2. 1. 1907, 3. 1. 1907, 4. 1. 1907
 za podpis: [Signature]

Verschönerungs-Verein der Stadt Cilli.

EINLADUNG

ausserordentlichen General-Versammlung

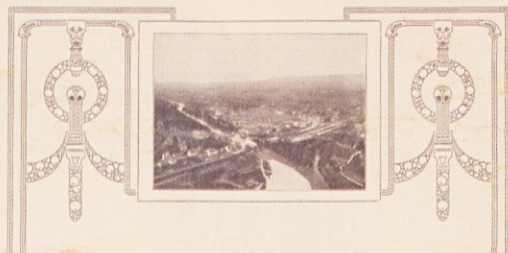
am Samstag den 24. Juni 1893 abends halb 8 Uhr im Waldhause.

TAGESORDNUNG:

Antrag des Ausschusses: Es sei die Einbeziehung der dem Vereine gehörigen, sogenannten Cillensehgg'schen Realität in das Gebiet der Stadt Cilli anzustreben.

Sollte diese Versammlung beschlussfähig sein, so findet um 8 Uhr eine zweite statt, die laut Satzungen bei jeder Anzahl der anwesenden Mitglieder beschlussfähig ist.

Der Ausschuss.

Cilli
(das alte Claudia Celeja der Römer)

heiligste untersteirische Sommerfrische, herrliche Umgebung, heilkräftige Sombäder, mildes Klima, Seehöhe 241 m, 2000 Einwohner, zu erreichen von Wien und Budapest mittelst Schnellzug in 7 Stunden, von Triest und Fiume in 5 Stunden.

Die vortreffliche Lage der Stadt am kristallklaren Sannflusse und in unmittelbarer Nähe prächtiger ausgedehnter Nadel- und Laubwälder, sowie das zuträgliche Klima und die günstigen Lebens- und Unterkunftsverhältnisse haben schon seit langer Zeit Erholungsbedürftige hither gezogen. Der Fremdenverkehr nimmt von Jahr zu Jahr zu.

Ein Hauptzielsetzungspunkt ist das Sannbad mit einer Temperatur von 20-30° C, für Bluthine und Nervenleidende sehr heilsam. An den Sannflüssen befinden sich modern eingerichtete Badanstalten.

Der wohlgepflegte Stadtpark, ein wahres Kleinod in seiner Art, mit schattigen Alleen und dem reizenden von Anlagen und guten Wegen durchzogenen Hügelgelände im Hintergrunde bietet einen wunderbar angenehmen Aufenthalt.

Ein Wahrzeichen der Stadt ist die in einer halben Stunde zu erreichende Berggasse Ober-Cilli, einst der Sitz des berühmten weltberührenden Geschlechtes der Grafen von Cilli.

Behörden.
 Cilli ist der Sitz eines Kreisgerichtes, einer Bezirkshauptmannschaft (politische Behörde für den Umgebungsbezirk) und verschiedener anderer Behörden. Das Stadtmagistrat ist zugleich politische Behörde I. Instanz für den Stadtkreis, dem k. k. Post- und Telegraphenamt befindet sich eine Telefonzentrale mit 100 Anschlüssen.

